

פסקא א'

ויהי ביום כלת משה.

(א) ויהי ביום כלת משה (במדרב ר' א') [וש"ה] (ב) באתי לגני אחותי כלה, (שה"ש ה' א') (ג) ר' עזריה בשם ר' סימון אמר, למלך שבכעס על מטרונא, ומרדה והוציאה מתוך פלשין שלו, לאחר זמן ביקש להחזירה, אמרה (ד) יתירש לי דבר, ואח"כ הוא מחזירני, (ה) כך לשעבר הקב"ה מקבל קרבות מלמעלה, שנאמר (בראשית ח' כ"א) וירת ה' את ריח הניחוח, ועכשיו הוא מקבל למטה [הה"ד] (ו) באתי לגני אחותי כלה, (ז) א"ר חנינא לימרתך תורה דרך ארץ, שלא יהא הרתן נכנס לחופה, עד שהכלה נותנת לו רשות, [הה"ד] יבא דודי לגני (שה"ש ר' י"ו) ואח"כ באתי לגני, (ח) רבי תנחום תתניה דר' אלעזר בן אבינא, בשם ר' שמעון בן יוסף אמר, באתי לגן, אין כתיב כאן, אלא באתי לגני, (ט) לגנוני, (י) במקום שהיא עיקרה מתחלה, (יא) עיקר שכינה בתחתונים ה', הה"ד (בראשית ג' ח') וישמעו

הערות ותקונים.

(א) ויהי ביום כלת משה, היא הקריאה לחנוכה (מגילה ל' ע"ג נמשנה) נחמדה קורין נבאליס, ועפ"י מס' סופרים (פ"כ ה"י) היא הקריאה לשנת חנוכה. (ב) באתי לגני, המאמר הזה מוצא צילקוט נא סוף רמז תשי"א בשם הפסיקתא ונשנה נמדרש חזית פי באתי לגני, ונמדרש נמ"ר פ"ג ולזה המאמר כיון רש"י צפ"י להש"ג ה' א"י באתי לגני ציני חנוכה חזית, וצילקוט שם גם צכ"י כרמולי ומתחיל זש"ה באתי לגני כמו שהסגרתי צפנים. וצכ"י הקספארד חסר הפסקא הזאת ונשאר רק מאמר קטן מסוף הפסקא ומתחיל "שני עשר נקר עגלה על שני השוליים מולד שני נשאים הצילו עגלה אחת וכל שנט שנט הצילו פ"ר והמעתיק אשר העתיק הפסיקתא למעני כתב בהתחלתה "הכנת יד אשר ממונה העתקתי הפסיקתא הזאת חסר נראשיתו ולכ כל אוהב מדע ידוע על חסרון לא יוכל להמנות". (ג) ר' עזריה צ"ר סימון, כן מוצא גם צילקוט שם בשם הפסיקתא, אכן נמדרש חזית, ונמ"ר וצכ"י כרמולי הנוסחא בשם ר' יהודה צ"ר סימון, וצילקוט שה"ש רמז תתקפ"ח ד"ה עורי נפון מוצא מאמר בשם פסיקתא רבתי והוא נפסקא ה', ונסף הביא מאמר הזה ר' עזריה צ"ר יודן צ"ר סימון וכו'. והוא מפסיקתא שלפנינו לא מהרבתי כי אינו שם, וחסר צילקוט שם הניין פסיקתא. (ד) יחדש לי דבר כ"ה צילקוט ונמ"ר וצכ"י כרמולי, חזל נחזית שם הנוסחא יעשה לי המלך דבר חדש וינא חזלי והיא הנוסחא הנכונה לפי הענין. (ה) כך לשעבר כ"ה גם נמדרש חזית חזל נמדרש נמ"ר שם י"ה הוספה נחמית לשעבר היה חזל שריו נגן עדן נחמית השכינה כ"ה ע"ש. (ו) באתי לגני, צילקוט שם חסר המאמר מן באתי לגני עד באתי לגן אין כתיב כאן אשר נשמע ע"י המעתיקים. (ז) א"ר חנינא נמדרש נמ"ר א"ר חזיאל ונמדרש ו"ר פיט א"ר יוחנן ונפסיקתא רבתי פ"ה (סוף סימון ד') איתא א"ר חזיאל. (ח) רבי תנחום כ"ה, נמדרש חזית בהתחלת המאמר על הפ' באתי לגני, הג' ר' מנחם חתניה דר"א דר אבונה בשם ר' שמוען צ"ר יוסנה ונמדרש נמ"ר אחר ר' ישמעאל צ"ר יוסי וצ"ל ר' שמוען וכן נפסיקתא רבתי פ"ה (ס"ה ד' דפוס נרעמליו) איתא ג"כ, אחר ר' אומר ר' שמוען צ"ר יוסי ועיי"ש שחסר מאמר שלם ו"ה לתקנו מהפסיקתא הישנה שלפנינו. (ט) לגנוני פי' לחופתי. (י) נמקום צ"ל למקום וכו' נמדרש חזית ונמ"ר וצילקוט שם. (יא) עיקר שכינה, נמדרש חזית, ונמ"ר הנוס' ועיקר שכינה לא נחתומים

ויהי ביום כלת משה

וישמעו את קול ה' אלהים וגו', (יב) א"ר אבא בר כהנא (יג) מהלך אין כתיב כאן, אלא מהלך, (יד) מקפץ וסליק. (טו) ויתחבא האדם ואשתו (שם שם), אמר רבי אייבו, (טז) באותה שעה (יז) נרעה קומתו של אדם הראשון (יח) ונעשית של ק' אמה:

(יט) אמר ר' יצחק, כתיב (תהלים ל"ז כ"ט) צדיקים ירשו ארץ וגו' והרשעים (כ) היכן הן פורחין, פורחין באויר, (כא) אלא מהו וישכנו לעד עליה, ישכנו שכינה בארץ, עיקר שכינה מתחלה ברתהונים היתה, וכיון שחטא אדם הראשון, נסתלקה לרקיע ראשון, (כב) עמד דור אנוש וחטאו, נסתלקה מן הראשון לשני, דור המבול וחטאו, נסתלקה מן השני לשלישי, דור הפלגה וחטאו, נסתלקה משלישי לרביעי, מצרים בימי אברהם וחטאו, נסתלקה מרביעי לחמישי, המדומים וחטאו, מחמישי לששי, מצרים בימי משה, מן הששי לשביעי, וכנגדן עמדו ו' צדיקים, והורידו אותה לארץ, עמד אברהם אבינו זכה והורידה מן השביעי לששי, עמד יצחק זכה והורידה מן הששי לחמישי, עמד יעקב זכה והורידה מחמישי לרביעי, עמד לוי זכה והורידה מרביעי לשלישי, עמד קרת זכה והורידה משלישי לשני, עמד עמרם זכה והורידה מן השני לראשון, עמד משה זכה והורידה לארץ, (כג) לכך נאמר ויהי ביום כלת משה וגו':

אפריון

הערות ותקונים.

היתה נלשון סאלה. (יב) ל"ר אלף נר כהנא, נמדרש נמ"ר נטעות, ל"ר חמא נר כהנא ונמדרש חזית, ל"ר אלף והמלות נר כהנא חסרים שם, והמאמר הזה נשנה גם נמדרש נ"ר פ"ט ונפסיקתא פסקא המודש. (יג) מהלך אין כתיב כאן אלא מהלך, עיין נמיכ נמדרש נ"ר שם, ועיין מה שהעיר ידידי הרב הגאון הגדול מהרמ"ל מלבי"ם נ"י בספרו היקר המורה והמורה פ' תזריע סימן קל"א, והציג שם גם מאמר המדרש שלפנינו. (יד) מקפץ וסליק, כ"ה נמדרש חזית שם אלף נ"ר ונמ"ר נאמר מקפץ ועולה עיין נמיכ שם. (טו) ויתחבא האדם ואשתו כו'. המאמר הזה מוזג פה דרך אלף של הפסוק שלפניו אשר עליו תסוג הדרשה, ונשנה נ"ר שם פ"ט. (טז) נאומה שעה כו'. כי אדם הראשון קודם שנחמטע ה"י מוסף העולם ועד סופו, וא"ך התחבא נגן ועל כרחיך שגדעה קומתו עיין נמיכ. (יז) נדעה קומתו, נמדרש נ"ר ונמ"ר ונפסקא דהמודש ונפסיקתא רצתי דהמודש ונכ"י כרמולי הנוסחא גרעה ונמדרש חזית נ"ר הנה מטתו נאמר נגרע ונילקוט שם חסר המאמר הזה. (יח) ונעשית של ק' אמה, עיין (חגיגה י"ג א') הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו ש' ותשת עלי כפכה, והגאון הר"ם צ"ח שם נדרו, "נילקוט איתא והעמידו על מלה אמה" עכ"ל, ועיין נמיכ נ"ר פ"ט שכתב ומלה אמה נפקא ליה מדכתיב ותשת עלי כפכה כ"ף גימטריא הכי הוה עכ"ל, ולא גלה לנו המקור ממאמר חז"ל (סנהדרין ק"י ע"א) ואוליך אתכם קומותיכם, רמ"א מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון פי' רש"י כדאמרינן בחגיגה שמייעטו הקב"ה והעמידו על מלה אמה של' ותשת עלי כפך, כ"ף גימטריא הכי הוה עכ"ל רש"י ז"ל, ומדברי רש"י אלו נראה שהיתה כן הגרסא לפנינו בנמרה חגיגה שהנחתו. (יט) אמר ר' יצחק כו', עיין נמדרש חזית שם אמה שמיים. (כ) היכן הן פורחין פורחין באויר, וכ"ה לשון הילקוט שם, ונ"ר פ"ט הנוסחא ורשעים מה יעשו פורחים נאמר עיי"ש. (כא) אלא מהו וישכנו לעד עליה, ישכנו שכינה נאמר. נמדרש ס"ס שזכר עד וקדשו שמו (ישעיה נ"ז ט"ז) ר"ל שדורש מלת לעד שהיא כנוי להקב"ה. (כב) עמד דור אנוש וחטאו, נמדרש נ"ר ונמ"ר ונפסקא חטא קין נסתלקה לרקיע השני, עמד דור אנוש לנ' דור התגול לנ' דור הפלגה לה' מדומים לו' מצרים ציני אברהם לז', ונפסיקתא רצתי פ"ה (ד' נרעסלח"י ס' ז') הנוסחא כמו נמדרש נ"ר נמ"ר וחזית רק נמקוט חטא מצרים נסתלקה לרקיע ז', איתא שם נא פלגתים וחטאו נסתלקה לשני ונכ"י כרמולי נמקוט אשר לפנינו עמד דור אנוש, איתא שם עמד דור קין ועיין תנחומא פ' פקודי. (כג) לכך נאמר ויהי ביום כלת משה, ר"ל משה ה' הגומר והוריד השכינה לארץ למשכן, ועיין נמדרש חזית שם, ס"ס וחימת שרתה שכינה עליה צ"ס שזוקם המשכן שנאמר ויהי ביום כלת משה להקים למשכן, ונפסיקתא רצתי שם חטא נוסחא זכא משה והורידה למטה במיש (שמות מ' ל"ד) ויבם הענן את האהל וכבוד ה' מלא את המשכן, ועיין ספרא פ' שמיני

ב

ויהי ביום כלת משה

(כד) אפריון עשה לו המלך שלמה. (שה"ש ג' ט') אפריון, זה אוהל מועד, עשה לו המלך שלמה, המלך שהשלום שלו, איז יהודה בר אלעאי, למלך שהיחה לו בת קטנה, עד שלא הגדילה, ובאת לידי סימנין, היה רואה אותה בשוק מדבר עמה, (כה) במבואות מדבר עמה, כיון שהגדילה ובאת לידי סימנין, אמר אין כבודה של בתי, שאהא מדבר עמה בפרהסיא, אלא עשו לה (כו) פאפיליון, ואהא מדבר עמה בתוך פאפיליון, כך מתחלה כתיב (הושע י' א') כי נער ישראל ואהבהו, במצרים ראו אותי שנאמר (שמות י"ב י"ב) ועברתי בארץ מצרים, (כז) בים ראו אותי שנאמר (דברים ה' ד') פנים בפנים דבר ה' עמכם, וכיון שקבלו את התורה ונעשו לו לאומה שלימה, אמר אין כבודו של בני שאהא מדבר עמם בפרהסיא, אלא עשו לי משכן ואהא מדבר סתוך משכן (כח) הה"ד (במדבר ז' פ"ט) ובבא משה אל אוהל מועד לדבר אתו:

(כט) מעצי הלבנון. (שה"ש שם) עצי שטים עומדים, (שמות כ' ט"ו) (ל) עמודיו עשה כסף, (שה"ש שם) ווי העמודים, (שמות כ"ז י') רפידתו זהב, (שה"ש) ואת הקרשים תצפה זהב, (שם כ"ז כט) מרכבו ארגמן, (שה"ש) ועשית פרכת

הערות ותקונים.

שמיני סימן ט"ז מיד נכנס משה עמו ונקשו רחמים וירדה שכינה לישראל. (כד) אפריון נשנה במדרש חזית נ"ל זו וגם הנוסחא אפריון עשה לו, ר' עזריה נגס ר' יהודה צ"ר סימן פתר קרייה נמשכן, אפריון זה משכן, ח"ר יהודה צ"ר אלעאי למלך וכן, ונמדרש צמר שם ד"א אפריון זה המשכן ח"ר עזריה נגס ר"ז צר סימן למלך כו' צ"ל כמו שהא' לנכון במדרש חזית שהנאמר, והמאמר הזה מונח צילקוט שה"ס רמז מתקפיו נגס הפסיקתא, וצילקוט תרומה רמז שס"ה מן משל למלך, והתחלת המאמר וכן סוף הרמז זש"ה רבים אווירים היא מפסקא כי תנא ולמאמר הפסיקתא כיון רש"י (שה"ש ג' ט') אפריון זה אוהל מועד כו'. ויש להעיר פה שלמאמר הזה מהפסיקתא כיון נעל מדרש חזית, צ"ל שקני מנשיקות פיחו, ח"ר אחא אפריון ודנתייה רצנן ענדן יתהון פתיחה לוייה ציוס כלת משה" ר"ל פסוק אפריון ופסוק שאחריו עשו רצנן אותם פתיחה לוייה ציוס כלת משה והנן. (כה) צמנאות, במדרש חזית נפ' אפריון הג' צברהסיא צמנא וצמנר. (כו) פאפיליון כ"ה במדרש צמר, ונמדרש חזית שם פליון וצילקוט תרומה שם רמז שס"ה אפילוין אצל צילקוט שה"ס שם השמות המלה הזאת והנצי צמקומה "קטון" כדרכו לרוב להנצי מלה מורגלת צמקום מלה זרה אשר לא נודע צאורה, והרצנתי לדבר מזה צמ"א. והנה המלה הזאת הציא הערוך צמ"א פליון נגס פסקא ויהי ציוס כלת משה והיא היא הפסיקתא הזאת שלפנינו כי צמקיתא רצתי הנדפסת פ"ה, פסקא ויהי ציוס כלת משה לא הוצא שם לא המאמר ולא המלה, והרצנ צמ"א פליון לא הציא מלות הזרות מהפסיקתא רצתי וצמל המקומות אשר הציא הערוך את הפסיקתא כיון אל הפסיקתא הזאת שצ"ל לא על הפסיקתא רצתי הנדפסת כאשר הרצנתי לדבר ע"ז צמנא. והמלה רומית Papilio וצאורה אוהל ומזה צירושלמי (עירובין פ"ו ה"ו) היו שם פפיליונות. (כז) צים ראו אותי שנא' פנים צפנים פה חסר וכצ"ל צים ראו אותי [שנאמר וירא ישראל את ה' הגדולה (שמות י"ד ל"א) צמיני ראו אותי] שנאמר פנים צפנים דבר ה' עמכם והמעתיק דלג מן אותי א' עד אותי צ' ומונח המאמר לנכון צילקוט שה"ס שם צמנר הפסיקתא. ונמדרש צמר פ"צ הנוסחא כשארם הקצ"ה את ישראל צמנרים היו נערים של' כי נער ישראל וזהו צמנר ראה אותם על הים היה מדרש עמם של' ויאמר ה' אל משה מה תנעק אלי וגו' ראה אותם צמיני צמיני מדרש עמם של' פנים צפנים דבר ה' עמכם, ונחזית כי אפריון הנוסחא צמנרים ראו אותי צברהסיא ש' וירא ישראל את ה' הגדולה והיה העוללים מראין אותו צמנרנן ואומרים זה אלי ואנוהו, צמיני ראו אותי פנים צפנים ש' ויאמר ה' מסיני צל וגו'. (כח) הה"ד וצמל משה, במדרש חזית שם נרשם שמות ל' והוא טעות כי שם נאמר וצמל משה לפני ה' והנכון כמו שזיינתי צמיני, (כט) מעצי הלבנון, נשנה במדרש חזית שם וגם הנוסחא מעצי הלבנון המד"א עצי שטים עומדים. (ל) עמודיו עשה כסף, נשנה ג"כ בחזית שם וגם הנוסחא עמודיו אלו העמודים שנאמר ווי העמודים ותשוקים כסף, וכן נשנה צמנר צמר צמר פ"צ וכן צילקוט שה"ס הנוסחא כמו שהא' והפסיקתא הזאת היתה מקור למדרשים.

ונדיקס

פרכת תבלת וארגמן, (שם שם ל"א) תוכו רצוף אהבה, (שה"ש) ר' יודן אומר
 זו זכות תורה (לא) וצדיקים, (לב) ר' עזריה בשם ר' אומר, זו שכינה, (לג) א"ר אחא
 בר כהנא (לד) כתיב (שמות כ"ה כ"ב) ונועדתי לך שם, ללמדך שאפילו (לה) מה
 שאתורי הכפורת אינו פנוי מן השכינה. גוי אחד שאל את (לו) רבן נמליא מפני
 מה נגלה הקב"ה בסנה, (לז) אלו נגלה לו על תרוב אחר, או על תאנה אחת היתה
 אומר, אלא ללמדך שאין בארץ מקום פנוי מן השכינה, (לח) אמר ר' יהושע דסבבין
 בשם ר' לוי, למא ה' אוהל מועד רומה, למערה שהיא נחונה על שפת הים,
 (לט) ועלה הים והציף, המערה נתמלאה מן הים, והים לא חסר, כך אוהל מועד
 נתמלא (מ) מווי השכינה, (מא) לכך נאמר ויהי ביום כלת משה:
 (מב) צאינה וראינה בנות ציון (שה"ש ג' י"א) בנים המצוינים לו. (מג) במילה
 (מד) ובתגלות ובציצית, (מה) במלך שלמה (שם) במלך שהשלוש שלו, ר"א

(לא) ונדיקים. במדרש חזית שם צ"פ עמודיו עשה כסף הנוסחא, חכות נדיקים ששוקין צה. (לב) ר' עזריה צהס ר', נ"ל צהס ר"י צ"ר סימון כמו שהוא לנכון במדרש צמר פ"צ וצ"י כרמולי וצמודרש חזית צפ' עמודיו צטעות, ר' עזרי' צהס ר' סימון ונ"ל צהס ר' יודה צ"ר סימון. (לג) ח"ר אחא צר כהנא במדרש צמר וצחיות וצ"י כרמולי. אחא אחר ר' אחא צר כהנא. (לד) כתיו וועדתי לך שם ללמודך שאפי' מה שאחורי הכפורת אינו פניו מן השכינה, במדרש צמר פ"צ אחא אחר ר' אחא צר כהנא כתיו וועדתי לך שם וגו' וכולה ע"כ, צה קצר המתעק והיציג מלת "וכו'", אבל צמחאר לאחרייו ר"א אפריו מנחא כל הכחאר על נכון, חר"א צר כהנא כתיו וועדתי לך שם ללמודך שאפי' מה שאחורי הכפורת אינו פניו מן השכינה. (לה) מה שאחורי הכפורת דרוס מסיפא דקרא ודברתי אחך מעל הכפורת ועיי' צפירא פ"י. (לו) רנן גמליאל כ"ה במדרש צמר שם אכן במדרש חזית הנוסחא חת ר' יהושע בן קרחא. (לז) אלו גגלה על חרוב אחד כו', במדרש צמר שם הגרסא אלו גגלה על חרוב אחד או על תאנה אחת, כך היית שאלני? ולהניחא חלק, אי אפשר ללמוד שזין מקום פניו מן השכינה שאפילו מן הסנה היה מוצר ע"ס משה' ועיין במדרש חזית שם הגי' אלו דבר עמו מתוך חרוב או מתוך קטמה היית שאלני? והייתי משיצן עכשיו להניחא חלק אי אפשר ללמוד כו'. (לח) ח"ר יהושע דסכנין פה חסר ה' אחא חת עליו תשוב הדרכה, וצ"ל ולא יכול משה לצא אל אהל מועד וגו' וכבוד ה' מלא את המושבן (שמות מ' ל"ה) ועיין בצפסיקתא רבתי פ"ה (אות ז') הוספת דברים. (לט) ועלה הים, במדרש חזית שם וצפסיקתא רבתי פ"ה, וצילקוט ירמיה רמז ג' צהס פסיקתא רבתי הנוסחא ונעז הים, והוא מלשון הכחצו וכנהרות יתגעשו מימיו (תהלים מ"ז ז') ובמדרש צמר שם ורעז הים וצ"י כרמולי הוא כמו שלפנינו. (מ) מזיו השכינה חסר כלץ ואין העולם חסר כלום כמו שהוא לנכון במדרש צמר וחזית שם וגם צ"י כרמולי. (מא) לך לאמר יהיה ציוס כלת משה, כ"ה צילקוט נאז רמז תשי"ז ובמדרש צמר חסר הסיוס הזה אשר אין לו שחר ובמדרש חזית סיוס איחיתי ארתה השכינה צבולס ציוס שהוקס המשבן שאלמר יהיה ציוס כלת משה ועיין נוסחא אחרת בצפסיקתא רבתי פ"ה. (מב) צאינה ורלינה, מונח צהס הפסיקתא צילקוט פ' תרומה רמז ש"ע צמחאר המתחיל זה שאלמר הכחצו וגסנה נ"כ במדרש חזית צפ' צאינה ורלינה, ובמדרש צמר פ"צ ועיין צפירא פ' שמי' הלכה ט"ו (וצפירא ע"ס הפ' היקר התורה והמוצה סימון ט"ו) שם שם דנחא כך על הכחצו צאינה ורלינה כמו שהוא בפסיקתא, וגם בפסיקתא רבתי פ"ה ה' נשנה כל הדרוש הזה אשר לקח המלפס הזה מן הפסיקתא כ"י מן צאינה ורלינה עד מ' עלתה שמים ויורד רק המעתיק את הפסיקתא רבתי רצה לקצר ולהשמיט כל הדרוש הזה בפסיקתא רבתי בעבור שחלש סבנר מנחא במדרש שה"ש ורעס בפסיקתא רבתי שם, ור"א יהי ציוס כלת משה, פותח צו צאינה ורלינה צנות ציון צתלך שלמה ומפרסמו כמו שהוא אומר צציר השירים, הנה השמיט כל הדרוש ומרעס מקום לעיין במדרש שה"ש, ומקור המחלחל הוא בצפסיקתא השנה שלפנינו ומונח לקח צעל המדרש. (מג) צמילה, עיין במדרש צמר פ' נאז פ"צ אריכות דברים שאלולי שהיו מהולים כו'. (מד) ונתגלחת כמד"ל לא תקיפוי פלח רשעס ולא תשחית פלח זקק. (מה) צמלך שלמה, פה חסרה שורה שלמה מן צמלך שלמה

ד"א במלך שלמה, המלך שהשלים מעשיו עם בריותיו, השלים אש לאברהם אבינו, השלים הרב לאבינו יצחק, השלים מלאך לאבינו יעקב. ד"א במלך שלמה, המלך שהוא עושה שלום בבריותיו, (מו) ד"א יוחנן המשל ופחד עמו (איוב כ"ה ב') א"ר יעקב דכפר חנין, (מו) המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל, עמו ומשלימים עמו, ולא זה מוץ את זה, וא"ר יוחנן מימיה לא ראתה חמה פנימה של לבנה ולא מול קדים לחבריה ולית מול חמי מה דקרמו, (מח) אמר ר' כל הון סלקין כהדין דסלקין בסולמא הפך, (מש) כתיב (תהלים ק"ד ג') המקרה במים עליותיו וגו', תני ר' שמעון בן יוחאי (ג) הרקיע של מים והכבדים של אש, והם דרים זה עם זה ואינם מוקים זה את זה, הרקיע של מים והמלאך של אש והם דרים זה את זה ואינן

הערות ותקונים.

שלמה ח' עד צמלך שלמה ז', ונאמר לנכון צילקוט שם צס הפסיקתא, וצמדרש חזית וצמ"ר פ"ג וכך איתא שם "צמלך שלמה צמלך שצרא צריותיו שלמות צרה חמה ולבנה על מלאתו, כוכבים ומזלות על מלאתו. צר קפרא אמר חכם וקוה כנן עשרים שנה צצראו ד"א צמלך שלמה צמלך שהשלום שלו", וצמדרש חזית חסרים המלות, ד"א. " (מו) ד"א יוחנן המשל ופחד, כ"ה גם צכ"י כרמולי וחסר פה מאמר שלם כי ר' יוחנן מיל צל ללמדנו, וצמדרש חזית שם הנוסחא א"ר יוחנן כתיב עושה שלום צמדותיו הרקיע של מים והכוכבים של אש ואינו מוקים זה לזה, א"ר יעקב דכפר חנין כתיב המשל ופחד וכו', ועיין נוסחא אחרת צמדרש צמ"ר שם פ"ג צמלך שהוא עושה שלום צין צריותיו החיות של אש והרקיע של שג כו' ולא זה מכנה את זה ולא זה מכנה את זה, א"ר יוחנן כתיב המשל ופחד המשל זה מיכאל כו', וצילקוט ופירא רמז קפ"ו מוצא המאמר הלזה מהפסיקתא וחסר שם ה"יון" הפסיקתא" על המאמר ויהי צרד וא"ל מחלקת עי"א שכלו לקוח מהפסיקתא שלפנינו, גם חסרות שם המלות א"ר יוחנן צרש המאמר ומתחיל המשל ופחד עמו א"ר יעקב דכפר חנין כו', ומצאתי המאמר צירושלמי (ר"ה פ"ה ה"ד) אמר ר' יוחנן כתיב המשל ופחד עושה שלום צמדותיו מיימיה של חמה א"ל ראתה פנימה של לבנה, וכן איתא שם המשל צס ר' יוחנן צצנלי (ר"ה כ"ג ע"ג) צמוספת איה דצרים אשר אינם נמצאים צירושלמי שם עי"א. (מו) המשל זה מיכאל כו', צמדרש צמ"ר שם וכן צמדרש חזית שם המשל זה מיכאל והוא של שלג, ופחד זה גבריאל והוא של אש, וכן צמדרש דברים רבה סוף שופטים פ"ה מיכאל כלו שלג וגבריאל כלו אש, וצמחמוס ויג צפ' ואת יהודה שלג המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל מיכאל מן המים וגבריאל מן האש. ואולם צתרגוס על הכתוב המשל ופחד צתרגס להפך מיכאל מיימיה והוא דאש וגבריאל משמאלת והוא דמיה כו', וצשלטותי עידי שלמה צמ"י אמר דיליה ע"כ, וגם צפסחים (ק"ה סע"א) איתא צדהיא דלא כהתרגום עי"א, צשעה שהפיל צנוכדנצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה לתוך צבצן האש כו', א"ל גבריאל א"ן גבורתו של הקצ"ה צכך שאתה שר הצדד כו', אלא א"י ארד שא"י שר של אש כו' ע"כ, א"כ דעת הנמרץ והמפרשים דלא כהתרגום שהצאנו, ואולי ט"ס נפל צתרגוס, וצמדרש צ"ר פ"ג הנוסחא צטעות המשל זה גבריאל ופחד זה מיכאל וצ"ל צהפך. (מח) א"ר כלהון סלקין צ"ל אמר ר' לוי כו', כמו שהביא מאמר זה לנכון צעל הילקוט איזר רמז חתק"י צס הפסיקתא, וכן צכ"י כרמולי וצמדרש חזית שם הנוסחא א"ר לוי א"ן כל כל מול ומול שהוא קודם לחצרו צעליתא א"ן לך כוכב שצביט מה שלעמלה ממונא אלא מה שלמטה ממונא כהדין צר נג דנחית צסולמא ולינו חמי לאחוריו. וצמדרש צמ"ר פ"ג א"ר יוחנן [צ"ל א"ר לוי] לית מול חמי צמה דקדים ליה ולית מול חמי צמה דלעיל מניה אלא צמה דלרע מניה, כהדין צר נג דהוא נחית צסולמא הפך לאחוריו, וצמדרש דברים רבה פ"ה סוף שופטים איתא כך א"ר לוי א"ן אחד מן המזלות הללו שהן מהלכין צרקיע רואה מה שלפניו אלא של אחוריו כאדם היורד מעל הסולם ופניו לאחוריו. וצירושלמי (ר"ה שם) הנוסחא א"ר לוי [לעולם] לית מול חמי מה דקומוי אלא כלהון סלקין כאלין דסלקין מסולמא הפך ע"א. (מש) כתיב המקרה וגו', צירושלמי ר"ה שם חסר זה ומתחיל תמי רצ"ל לפי שהרקיע של מים והכוכבים של אש כו', ועי' צמדרש חזית שם צפ' צאינה וראינה מוצא צס רצ"י מאמר אחר, והמאמר הזה מוצא צס ר' יוחנן עי"א, (ג) הרקיע של מים, עיין מאור עינים

ואינן מוסיקים זה את זה. א"ר אבין (נא) [לא] סוף דבר בין מלאך למלאך אלא אפילו מלאך עצמו חציו אש וחציו מים (נב) והוא עושה שלום בם (נג) ואית ביה אפין (נד) וגויתו כתרשיש וגו' (דניאל י' ו') (נה) כתיב ויהי ברד ואש וגו' (שמות ט' כ"ד) ר' יהודה אומר צלוחית של ברד מלאה אש, ר' נחמיה אומר אש וברד (נו) פתוכין זה בזה, א"ר חנין מעמי' דר' יהודה (נז) כהדא פרטתא דרמונא דררצנייתא מרחמיה מלנאו (נח) (א"ר חנין) מעמיה דר' נחמיה (נט) כהדא שאשתא דקנדילא דמיא ומשחא

הערות ותקונים.

עיינים פי'א (דפוס צרלין דף כ"ד ע"א), (נא) לא סוף דבר, כן תקנתו שז"ל לא סוף דבר כמו שהוא לנכון כז"ל כרמולי ונחית ונחיר שם, ונלשון הירושלמי לא סוף דבר, הוא כמו לא זו חף זו וכעין זה כתב המ"כ שם אלא שלא דקדק בלשון. (נב) והוא עושה שלום בם, דריש סיפא דקרא עושה שלום במדומיו. (נג) ואית ביה אפין, ז"ל ואית ביה חמש אפין דכתיו וגויתו כתרשיש וכן הוא לנכון במדרש חזית שם, וכן כז"ל כרמולי, וצירושלמי שם ואית ביה חמש נפין, וצילקוט שם חסרים המלות יואית ביה חמש אפין, ונראה שהשמיט מפני שאין עיניו לכאן, דמה לנו לדעת בכלן אם אית ליה חמש אפין או יותר, אולם בקרנן עדה שם השכיל לפרש דמהחמש אפין ידעין שהוא מלא וממיה והקב"ה עושה שלום צניחין ע"ש. (נד) וגויתו כתרשיש, ז"ל ואלו הן וגויתו כתרשיש, מפני כמראה צרק, ועיניו כלפידי אש, חרעתיו ומרגלתיו כעין נחשת קלל, וקול דבריו כקול המון, ולא זה מוזיק אלא זה כמו שהוא במדרש חזית מזה תראה שיש בקרא ה' תוארים. (נה) כתיו ויהי צרד, מונח צילקוט וארא רמז קפ"ו וחסר צרדו ה"יון "פסיקתא" ופה חסר וכז"ל ואפילו צין המכות של פרעה עושה שלום דכתיו ויהי צרד ואש מתלקחת כמו שהוא לנכון במדרש חזית ונח"ר שם, (נו) פתוכין, כז"ל כרמולי צטעות פתורין והמלה סורית פתך ועיניה ערוז. (נז) כהדא פרטתא דרמונא כן הנוסחא במדרש נח"ר פי"ב, אצל במדרש חזית שם צפ' נאניה ורואיה צטעות פירטתא, וכז"ל כרמולי צטעות פירטתא וז"ל פרטתא, וכן תראה צערך (ערך פרטתא) שכתב ח"ל: צילודנו ויהי צרד נוכי' לפנינו בתחומא ח"ל (וארא) ונפסקא דויהי ציוס כלת משה כהדא צערך דרמונא דתרצניתי' [ז"ל דתרצניתי'] מתחמיל מלגו, פי' ככליפה [ז"ל ככליפה] של רמון אותה שצפנים שהנרעין נראית מתחמיל עכ"ל. ובמדרש שמ"ר פי"ב איתא בפרנאותא וכתב המוספי צערך פרנאותא, פי' צל"י גרעין ע"כ וכוון להמלה *σφαγεσθαι* שפי' צלשון ויני גריר. אולם המחמר צמ"ר נובע מהתחמיל ושם נאמר בפרטתא כמו שהוא גם לפנינו בפסיקתא, לכן צרור שגם צמ"ר היתה הנוסחא בפרטתא, ואות פי' נכרדה לשמים ונעשית לו. וכמו שתראה שהמ"כ מפרש צמ"ר קליפה של רמון כי היתה לפני הנוסחא פרטתא, ומפרש כאשר מלא צערך שהצאתי, רק המדפיסים הציגו גם צמ"כ בפרטתא, וראיתי צילקוט וארא רמז קפ"ו שהציג המחמר הזה ח"ל כהדא פריעתא דרמונא פי' בקלפת הרמון דתרצניתי' מתחמיל מלגו, המלות פי' כקליפת הרמון הנה מן מפרש אחד והיו נרשמים צרדו והוצאו פנימה, ונשמע הקו מן המלה פי' וז"ל "פי". ר"ל פירוש בקליפת הרמון כמו שחזק צערך, וצילקוט אינו רמז מתק"צ הציג צמ"כ הפסיקתא כהדין פרידא והוראת המלה גרעין כמו ומפרצויה עבדין משחא (צמ"כ כ"א ע"א) אפי' לפרצידא (תענית ד' ריש ע"א) ובמדרש חזית שם יש לתקן עוד במקום דכל הדא פירטתא מתחמיל מלגו ז"ל דתרצניתי' מתחמיל מלגו. (נח) א"ר חנין, המלות האלה הן מיותרות כי כבר אמר למעלה א"ר חנין טעמיה דר"י ואכן ז"ל וטעמי' דר' נחמיה. (נט) כהדא שאשתא דקנדילא, כ"ה הנוסחא במדרש נח"ר שם, אצל צילקוט וארא רמז קפ"ו, הנוסחא כהדא אשתא דקנדילא, וצילקוט אינו רמז מתק"צ נאמר כהדין מאששיתא דקנדילא, וראיתי צערך ערך גשיתא הציג צמ"כ הפסיקתא פסקא דויהי ציוס כלת משה גשיתא דקנדילא ומפרש פתילה של נר. ולדעתי אולי ז"ל עששיתא ועששית ידוע בתלמוד ומדרש'ם, ועיין צערך ערך עששית שהציג מחמר הילמדנו כהדין עששיתא דמיא ומשחא מתערבא כו' ע"כ, וכ"ה בתחומא שלפנינו פ' וארא צפ' ויאמר ה' אל משה השכם צנוקר, וכן תראה שגמדרש שמ"ר פי"ב נאמר ג"כ כהדין עששיתא כי המחמר שמ"ר נובע מהתחמיל, וכן צמית שם נאמר ג"כ עששיתא והוא כמו עששיתא, ונפסיקתא שלפנינו נשמע רק אות ע', וכן ראיתי צמערך ערך גשיתא שהעיר כן ובמדרש שמ"ר ותחומא השמינו המדפיסים מלת דקנדילא

ומשחא מערבין כחדא הדיא דלקה מן נביהון: מתלקחת (שם) מהו מתלקחת א"ר יורה ב"ר סימון (ס) מיתה מתקריא לעשות שליחותיה (סא) אמר ר' למלך שהי' לו שתי (סב) לגיונות קשים והיו (סג) רכובים זה בזה (סד) וכיון שהגיעה מלחמתו של הקב"ה במצרים (סה) ויהי ברד ואש מתלקחת גם בתוך גם: (סו) בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו (שה"ש ג' י"א) (סז) א"ר יצחק חורנו על כל המקרא ולא מצינו שעשתה בת שבע עטרה לשלמה בנהא אלא זה אוחל מועד שהוא מעומר בתכלת וארגמן ותולעת שני, (סת) א"ר חוניא שאל ר' שמעון בן יוחאי (סט) את ר' אלעזר ב"ר יוסי אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו [א"ל הן א"ל היאך] א"ל למלך שהיה לו בת יחידה והיה אוהבה יותר מראי לא זו מחבבה עד שקראה אחותי לא זו מחבבה עד שקראה אמי, כך בתחלה חיבב הקב"ה את ישראל (ע) וקראן בתי שנאמר (תהלים מ"ה י"א) שמעי בת וראי לא זו מחבבה עד שקרא אותן אחותי, שנאמר (שה"ש ה' ב')

הערות ותקונים.

דקנדילא והורחא המלה ידוע Candela צרומי (ליכט) עיין מוספי ערך קנדלא. (ס) מיתה מתקריא לעשות שליחותיה, צמדרש צמ"ר שם הנוסחא מהו מתלקחת מיתה ומתקלל לעשות שליחותיה, צנזיל לעשות רעון צורחא, וצמדרש חזית שם הוא צנס רצנן מיתא ומתקלל צנזיל לעשות רעון צורחא, וצמדרש שמ"ר פ"צ הנוסחא מהו מתלקחת מת לקחת לאחר שיכחו צנזר לקוחה האל ואורפו, ונוצע מתחנומא צנ' ויהי צנר ולא מתלקחת, וצנ' צרומלי וצילקוט וארל רעון קפ"ו הנוסחא מתקסא לעשות שליחותיה, וכן מלחתי צנערך ערך מתקסא שכתב ח"ל צפסיקתא ויהי ציום כלת משה מתלקחת ארציס מיתה מתקסא לעשות שליחותיה ע"כ ולא צלרה והמוספי לא הוסיף, וגם ח"ל אורה ולא אצנש שפתרון המלה נעלם ממני. (סא) ח"ר, צמדרש חזית ח"ר ארל וצמדרש צמ"ר ח"ר ארל, וצמדרש שמ"ר פ"צ חסר שם האומר. (סב) לגיונות, מלה יוונית ורומית Legio λεγεών ופ"י צנא. (סג) רכובים צ"ל רבובים כמו שהוא לנכון צמדרש חזית שם וצנ' צרומלי, וכן צנערך ערך דנה הציט צנס הפסיקתא דויהי ציום כלת משה דצנזים זה לזה, ותרגום וליצנה אשית (נרלשית ג' ט"ו) ודננן אשיו, ורליתו צתחנומא פ' וארל צנ' השכם צנזר, אש וצנר צנזנן זה לזה, וגם נרסא זו נכויה כי מלת כעס (ש"א ח' ו') תרגם צנז, וצילקוט וארל רעון קפ"ו הציט ג"כ הטעות כמו שהוא לפנינו צפסיקתא רכובין, ארל צילקוט חיונ רעון מתק"צ הציט שם לנכון צנס הפסיקתא דצנזין וצמדרש צמ"ר שם הנוסחא מרריס זה צנא. (סד) וכיון שהגיע כו', פה חסר מאמר שלם וכנ"ל שתי לגיונות קשים והיה דצנזים זה לזה [כיון שראו שהקשה מלחמתו של מלך עשו שלום זה עם זה כדי לעשות מלחמתו של מלך כך אש וצנר דצנזים זה צנא], וכיון שהגיעה כו' והמעתיק קפן מן דצנזים ח' עד דצנזים צ', ומאמר על ככן צמדרש חזית שם צמ"ר פ"צ. (סה) ויהי צנר, צמדרש חזית שם הנוסחא כיון שראו מלחמתו של הקצ"ה צמדרש עשו שלום צנייהס ועשו מלחמת הקצ"ה צמדרש הה"ד ויהי צנר וגו'. (סו) צעטרה כו', עיין צלור יקר על אגדה זו צנס יטעות משיחיה להרצ דון יצחק ארצינאל הענין השלישי פ"ד. (סז) ח"ר יצחק מוצא גם צמדרש שמ"ר סוף פ"צ, וצמדרש חזית הנוסחא ח"ר חנינא צר יצחק. (סת) ח"ר חוניא, כ"ה גם צמדרש צמ"ר ארל צמדרש חזית שם וצנ' צרומלי הנוסחא ח"ר יצחק, וצמדרש שמ"ר פ"צ חסר שם האומר והמאמר הוא מוצא צהרמזין חיי, צכתו ויהי צנר את אצנרס צנל. (סט) את ח' אלעזר צ"ר יוסי, כ"ה בכל המקומות שרשמתי לעיל ארל צנל צילקוט שה"ש רעון מתק"פ שאל את ר' ישמעאל צ"ר יוסי. (ע) וקראן צתי, צמדרש צמ"ר שם השמיטו המדפיסים אורה שלמה מן קראן ח' עד קראן צ', וכנ"ל כך היה הקצ"ה מחנצ את ישראל קראן [צתי שג' שמעי צת ורלי לא זו מחנצן עד שקראן] אחותי וכו'. ומאמר לנכון צמדרש חזית, וצפסיקתא שלכנינו וכן יש לתקן צילקוט שם שהשמיטו המדפיסים מאמר שלם מן לא זו מחנצה ח' עד לא זו מחנצה צ', וכנ"ל משל למלך שהיתה לו צת יחידה והיה אוהבה ציותר לא זו מחנצה [עד שקראה אחותי לא זו מחנצה עד שקראה אחי, כך מתחלה חנצ הקצ"ה את ישראל וקראן צתי שנאמר שמעי בת וגו' לא זו מחנצן] עד שקרא אותן אחותי שנאמר אחותי רעיתי כו'. וצמאמר מיוחד קראתי, לקט השבחה' אספתי מאמרים רבים כאלה אשר השמיטו

(ב') אחותי רעיתי לא זו מתבבה עד שקרא אותן אמי שנאמר (ישעיה נ"א ד') (עא) שמעו אלי עמי ולאומי וגו'. (עב) ולאמי כתיב עמר רשב"י ונשקו על ראשו, א"ל אילו לא באתי אלא לשמוע דבר זה דיו:

(עג) ר' שמעון דסיכנין בשם ר' לוי אמר, בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה לי משכן היה לו להביא ד' (עד) קינטיסין, ולמתוח את המשכן עליהן (עו) אלא מלמד שרואה לו הקב"ה למשה את אדומה את ירוקה ואת שחורה (עז) אש לבנה, ואמר לו עשה לי משכן. אמר לו משה להקב"ה רבון העולמים ובי מנין לי אש אדומה אש ירוקה אש שחורה אש לבנה, א"ל (עז) כתבניתם אשר אתה מראה בהר, (שמות כ"ה מ') ר' ברכיה (עח) בשם ר' לוי למלך שנלח לבן ביתו בלבוש (עט) אלו מרגלישין א"ל עשה לי כזה, א"ל אדוני המלך ובי מנין יש לי לבוש אלו

הערות ותקונים.

השמיטו המדפיסים או המעתיקים צירושלמי וצנלי ומדרשים. (עא) שמוע אלי, ז"ל הקשינו אלי וזכ"י כרמולי ג"כ צטעות. (עב) ולאמי כתיב לפנינו לאומי מלא וכן הוא במסורה, והרבה פעמים מנינו שהש"ס צנלי וירושלמי ומדרשים חולקין עם המסורה שלפנינו, עיין תוס' שנת (כ"ה ז') ד"ה מעצורם כתיב, ועיין בהנחות הגאון רבינו עקיבא חייג' ז"ל שם הראה רוב נקיותו להפליא לניין כל המקומות אשר הש"ס חולק על ספרים שלנו וגם עיין בהפלאה שצרכין אות מ' ערך מה. וצוהר ולאחין (דף רס"ז ע"ט) ראיתי הנוסחא כך, ולאומי אלי האינו אל תקרי ולאומי אלא לאומי דלא זו הקב"ה מתבבה לכ"י עד דקראה אמי ע"כ. (עג) ר' שמעון דסיכנין, כן מוצא צילקוט תרומה רמז ש"ע צס הפסיקתא וכן מוצא צוקרלי קודש להר"י סלמיגה (ת"ז פ"ג דף כ"ה ע"א) ועי"ג מה שהעיר על זה, אולם צמ"ר וחזית שם וזכ"י כרמולי הנוסחא ר' יהושע דסיכנין. (עד) קינטיסין, כ"ה צמדרש צמ"ר וחזית וגם צכ"י כרמולי, אולם צילקוט תרומה שם רמז ש"ע הציא צס הפסיקתא קינטיסין צדל"ת, וכאשר הוא לפנינו קינטיסין היא הנוסחא הנכונה, וכן תראה שצנל הערוך (ערך קנטס) הציא צס הפסיקתא פסקא ויהי ציוס כלת משה, היה לו להציא ד' קונטיסין פ"י קורות של עז כנון עמודים וצלע' שמו קונטי' פ"א קונדים והמוספי שם כתב פ"י צל"י ורומי *κοινοὶς* Contas עז ארץ וראשו חד (שטאנענע) ע"כ לכן תראה שז"ל קונטוס ועי"ג ים לתקן צמרא (ערובין ל"ד ע"ב) צראש הקונדס וכן (סוכה ד' ע"ב) נעץ ד' קונטיסין שז"ל קונטיסין כמ"ס הערוך. ונספרי מדרש מליש העירותי שצמדרש צמ"ר פ"ד ים לתקן צמאר מה היו צני הליש עושים כשהיו מורידים את הפרכת א"ר חזא צ"ס כך היו קונטישין גדולים וצניורת של זה צראשיין והיו מצביהין את הפרכת בקונטישין צ"ל קונטיסין וכמו שסיים שם וז' כהנים נושאים אותן צקונטיסין. (עו) אלא מלמד שראה לו הקב"ה למשה עיין פסיקתא רנתי סוף פ"ב פסקא מתן מורה, כשעלה משה למרום פתח הקב"ה שבעה ריקיעים והראהו ציהמ"ק של מעלה והראהו ארבע צצעים שעשה מהם משכן של והקמות את המשכן כמשפטו. אמר לפניו צצ"ע איני יודע דמות ארבע צצעוין כו'. (עז) אש לבנה, מכאן עד אש לבנה צ' דלג המעתיק, צמדרש צמ"ר פ"ב ונאמר לנכון צחזית, וצילקוט רמז ש"ע צס הפסיקתא. (עז) כתבניתם, וכ"ה צמדרש צמ"ר וחזית, וצילקוט וכ"י כרמולי, וצכולם ים לתקן צחזית צצ"ת, ועי' רבינו צחיי תרומה שהעיר על מה שנאמר צחזית צצ"ת ולא כתבניתם והציא שם מאמר זה, צס ר' לוי, צמדרש צמ"ר שם צלמר צס ר' צללה וצחזית שם צס ר' צללל וצילקוט שם צס ר' וחסר שם האומר, וזכ"י כרמולי נאמר א"ר צרכיה לצד. (עט) אלו מרגלישין, צמדרש חזית "נאמר צלצו נאה של מרגלישין וצמדרש צמ"ר צנוס משונע עשי צמרגלישין וצילקוט שם צנוס לנן מרגלישין וכי מנין לי צנוס אלו מרגלישין וצמקראלי קודש להר"י סלמיגה (ת"ז פ"ג דף כ"ה ע"א) הציא צס הפסיקתא כלשון הילקוט כי ממת לקח המאמר הזה וזכ"י כרמולי צלצו זה מרגלישין וכי מנין יש לי צנוס זה מרגלישין, וצרקנטי ריש תרומה הציא צלצו שכולו מרגלישין, וצרביו צחיי. תרומה שיש לי צנוס מרגלישין. הקד וראה כמה שנייים יש צדד זה וכל מעתיק עשה עם המלה כרצונו מאשר לא ידעו הוראת מלת אלו, והמעתיק צכ"י כרמולי תצב שהוא כמו זה אצל גרסת הפסיקתא היא הישנה והנכונה והיא המלה שהציא הערוך (ערך אלון) ח"ל: אולם מרגלישין צפסיקתא דויהי ציוס כלת משה

(פח) **מִי** עֵלָה שְׁמַיִם וְיִרְדָּה, מִי אֶסְפְּרוֹת בַּחֲפָנָיו מִי צָרַר מַיִם בְּשִׁמְלָה מִי הָקִים כָּל אֶפְסֵי אֶרֶץ, מִה שָׁמוּ וּמִה שֶׁם בָּנוּ כִּי תִדְעֶה. (מְשַׁלֵּי ל' ד') מִי עֵלָה שְׁמַיִם זֶה הִקְבֵּה"ה דְּרִכְתִּיב בּוֹ (תְּהִלִּים מ"ו ז') (פט) עֵלָה אֱלֹהִים בְּתִרְעוּדָה, וְיִרְדָּה ה' עַל הַר סִינִי (שְׁמוֹת י"ט כ') מִי אֶסְפְּרוֹת, אֲשֶׁר בִּירוֹ נִפְשׁ כָּל חַי וְרוֹחַ כָּל בִּשָּׁר אִישׁ (אִיּוֹב י"ב ז') מִי צָרַר מַיִם, צֹוֹרֵר מַיִם בַּעֲבוּרִי (אִיּוֹב כ"ז ח') מִי הָקִים כָּל אֶפְסֵי אֶרֶץ

וזה ס'א חלוקין מרגליטון פי' חלוקין בלי' *ἄλλος* עכ"ל. ומרגליטין ידוע יפס' ח"י מרגליתא עיין ערוך ומוספי ומ"ל ערך מרגל והוא כמו מרגריטין *Margarita* *μαργαρίτης* (פערלע) כי למד ור"ש מחלפסין, ובספרי מדרש מלים העירות שצמדרש (ויקרא רבה ס"פ ל"ב) צמאמר לעמוד לנח אחר זכריה אלא תוותרה אילו כורסון כולו דצב נקי, הה"ד רחמי מנורת זהב כולה וכן צמדרש שם (פל"ג) ע"ז שלכם של כסף של דצב היתה כמדי' כספס חסבס עזו להם פנצים, אצל ע"ז שלי אינא אלא אלוכורוסין כולו דדצב נקי, הה"ד ונצודנר מלכא ענד גלס [דרדס]. ע"כ תמלות "כולו דצב נקי" וצמאמר הש"י "כולו דדצב נקי" הוצא פנימה מחזה מפרש אשר רשם צמדו הפירוש מן מלת אלוכורוסין שהוא מלשון יוני *ἀλόχυστος* מורכב מן *ἄλλος* שפי' כולו ומן *χρυσός* שפי' זהב, וכן צרומי *Holochrysus* פי' כולו זהב. וסעד לזה תראה צנעל הערוך הניח מאחורי המדרש הזה בלי הספסת מלות האלה וכן נשנה המאמר הזה צמדרש תחית צפ' כולך יפה, וצמדרש קהלת צפ' ובצתי אני ג'כ צמסרון מלות האלה. (פ) אחת צסימך ואני צבנדז, צמדרש תחית וצמ"ר שם לת צסממניך. (פא) שכן אומר הקצ"ל למשה, כ"ה צכ"י צרומי וצחית שם סיים כך אמר לו הקצ"ל עשה לי מן הקצ"ל צפניו רצש"ע יכול אני לעשות כחווה א"ל כתצניתא כשם שאתה רואה למעלה עשה למטה עני שטים עומדים העמיד ח"ן כתיו כחן אלא עומדים כחמנים צאיסטרטיאה של מעלה, ואם אחת עושהמה שלמעלה למטה אני מניח סנקליטין וכו', וכן נמצא צחית שם עוד משל אחד צס ר' אצין הקסר פה משל למך שפי' לו חיקוין נלא ונשנה ג'כ צמדרש שמי"ר פליה סך צרומיה. (פב) סנקליטין, כ"ה לנכון צמדרש שמי"ר פליה צמי"ר פייצ וחית שם, אצל צכ"י צרומי צטעות מנקליטין, וצרקטי ריש צרומה צטעות סוקליטין וצ"ל סנקליטין וחוצא צערוך צס הפסיקתא דהיי"צ צים בלת משה, והמלה יוית *συνήχθη* שפועל צרטהם פערצחמלונג). (פג) קרסים, צחית וצמ"ר שם הגי' כוכבים. (פד) א"ר אלא. ג"ל א"ר חייא בר אבא, וכ"ה צכ"י צרומי וחית וצמ"ר שם ובצמ"ר פליה. (פה) קרסי זהב כו'. ירושלמי מגלה פיה הי"צ ועיין יפה מראה שם סי' כ"א ועיין צבלי (שנת ג"ט ריש ע"א). (פו) חיתונים היו, ג"ל זה סיני חיתונים היו כמו שהוא צמדרש תחית וצמ"ר שם, וצמדרש צמ"ר שם סיים שגאמר וקדשתם היום ומחר, דרש וקדשתם לשון קדושין. (פי) זה אולה מועד, צמדרש צמ"ר הנוסחא זה מתן תורה, וצחית תחית אלו דברי תורה המד"א פקודי ד' ימים שמחתי צ"ל ועיין צמדרש שמי"ר פייצ, ונבנסה חתני (כ"י ע"ז) ציום חתונות זה מתן תורה וציוס שמתה לצו זה צנין צית המקדש ופירש"י ד"ה ע"ז מתן תורה יו"כ שנתנו צו לחות האחרונות, ועיין צח"ל למשה"ל שם. (פח) מי עלה שמים, כל המאמר הזה מוצא צס הפסיקתא צילקוט משלי רמז תתקס"ב, וכן נשנה צמדרש צמי"ר שם וצמדרש משלי כ"ל, ופסיקתא רבתי הדפסת פ"ה ושם מתחיל כך פתח ר' תנחומא צ"ר אלא ועיין זהר ריש ויקהל ר' שמעון פתח מי עלה שמים כולו בהקצ"ה אחרת וכו'. (פט) עלה אלהים צצרומה, צפסיקתא רבתי שם סיים כמלך צו"ד כשהוא עומד מתקום מצליחם סלקיפריס

ויהי ביום כלת משה

ארץ, (צ) ה' ממית ומחיה (ש"א ב' ב') (צא) מה שמו צור שמו, שדי שמו, ה' צבאות שמו, ומה שם בנו, בני בכורי ישראל (שמות ד' כ"ב). ד"א מי עלה שמים מי הוא זה שתפלתו עולה לשמים ומורידה נשמים (צב) זה שאינו מחלק מעשרותיו בחפניו שהוא עוצר את השמים להוריד טל ומטר לעולם:

ד"א מי עלה שמים זה אליהו, דכתיב ביה (מ"ב ב' י"ב) ויעל אליהו במערה השמים, ויורד (צג) רד אותו אל תירא (מ"ב א' ט"ו) מי אסף רוח בחפניו, (צד) ה' אלהי השמים אשר עמדתו לפניו, מי צרר מים (צה) ויקח אדרתו ויגלוס (מ"ב ב' ח') מי הקים כל אפסי ארץ, ויאמר אליהו (צו) ראי חי בנגד (מ"א י"ז כ"ג) ד"א מי עלה שמים זה משה דכתיב ביה (שמות י"ט ג') ומשה עלה אל האלהים ויורד (צז) ויורד משה מן ההר (שם שם י"ד) מי אסף רוח (צה) כצאתי את העיר (שם ט' כ"ט) מי צרר מים (צט) נצבו כמו נד נוזלים (שם ט"ו ח') מי הקים כל אפסי ארץ (ק) זה אהל מועד שנאמר (במדבר ז' א') ויהי ביום כלת משה להקים את המשכן שהעולם

הערות ותקונים.

סלפירים ותוקעין לפניו. וכבר מלתי אמורה נישרון (מחזרת שניה דף ל') שנתחומא פ' גא' הנוסחא כמו שעשין למחך נ"ד כשהוא עובר מתקום לתקום מה הם עושין ומביאים לפידין ואזנוקות ותוקעין לפניו בתנועות וצופרות, והעיר הגאון צעל זרע אפרים נפסיקתא רנתי שם ח"ל בנתחומא חיתא לפידין ואזנוקות ותוקעין לפניו וז"ע מה ענין לפידים ואזנוקות להך קרא דעלה אלהים בתרועה עכ"ל. חולס לדעתי בתחלה היה כתוב בנתחומא 'סלפירין, גדל"ח נמוקס סלפירין דר"ש כמו שהוא נפסיקתא רנתי אכל אח"כ נשטתה אות ס' ונעשית לפידין, והספיק המעתיק האחרון לפרש מלת לפידין פי' אזנוקות ונעשית לפידין ואזנוקות, ונזה קושית הגאון צעל זרע אפרים מתורצת, וחולס סלפירים או סלפידים הוא נטעות וז"ל סלפננס והיא המלה היוונית *σάλαγξ* פי' תנועה, עיין צערוך ערך סלפידים הניח מדרש איכה להרים קול בתרועה סלפידים ס"א סלפננס כי כן נקרא תרועה נלשון יון עכ"ל. והמאמר שהניח הערוך היא נפתחת דליכה סימן כ"ג ולפניו הנוסחא סרפינוס, ומונח מאמר הזה צילקוט יתקאל רמז ס"א ושם הגי' סלפידים ג"כ נטעות. וכן יש לתקן מדרש צ"ר פ"ט תוקעי סולפירים וצ"ר פכ"ט כמה סלפירנס יז להס צ"ל סלפננס. (צ) ה' ממית ומחיה, נפסיקתא רנתי ונתחומא גא' נאמר בכלם זה הקצ"ה, וכן פה נאמר זה הקצ"ה שהוא מחיה ומחיס כמ"ש יסיו מחד נכלתי יקומו (ישעי כ"ו י"ט) וכן ה' ממית ומחיה, וכוונת הדורש כהן נפסיקתא מי הקים אפסי ארץ ר"ל שהקצ"ה מקים ומחיה אותם שנעשו אדם ותהו והיינו המחיס. (צא) מה שמו, נפסיקתא רנתי שם מה שמו אל שדי נצלות יח ה', ועיי"ש נצאור הגאון מהר"י מרגליות אות ד' ונתחומא גא' מה שמו ה' שנאמר אני ה' הוא שמי (ישעי מ"ז ח'). (צב) זה שאינו מחלק מעשרותיו, פה חסר שורה שלמה, והמעתיק דגל מן זה א' עד זה ב' וכ"ל [זה שהוא מחלק מעשרותיו נחפניו (ר"ל דרש סיפא דקרא מי אסף רוח בחפניו) מי צרר מים נשמה מי הוא זה שאין תפלתו עולה לשמים ומורידה את הגשמים] זה שאינו מחלק מעשרותיו, ונאמר לנכון כמ"י כרמולי וצילקוט שם בשם הפסיקתא ונמנרת המאור סימן קצ"ב בשם הפסיקתא, ועיין נמנרת צ"ר פ"ג הוספת דברים ויונן לך כל המאמר נאזר היטב, ועיין נפסיקתא רנתי פ"ה. (צג) רד אותו אל תירא, צילקוט שם נאמר ויורד אל תירא מפניו חסר רישא דקרא רד אותו. (צד) ה' אלהי השמים, צ"ל ח"ה אלהי ישראל אשר עמדתו לפניו אם יסיו הדקדק טל ומטר (מ"א י"ז א') והרות מניח את המטר. (צה) ויקח אדרתו ויגלוס, צ"ל ויקח אליהו את אדרתו ויגלוס ויכה את המים. (צו) ראי חי בנגד, ר"ל שהקיומו מן הארץ, ואפשר שדרש מלת אפסי מלשון אפס ואין והיינו המחיס וכן לעיל בסמוך דדרש שמוסב על הקצ"ה שהוא מחיה ומחיס כמ"ש יסיו מחד וגו' כמ"ש בהערה ל'. (צז) ויורד משה מן ההר, נפסיקתא רנתי שם הניח את הכתוב ויאמר ה' אל משה לך רד (שמות ל"ג ז'). (צח) כצאתי את העיר, חסר סיפא דקרא אפרים כפי אל ה' הקולות יחדלון שנא' ע"י הרוח, והיינו מי אסף רוח בחפניו. (צט) נצבו כמו נד, נפסיקתא רנתי שם הניח רישא דקרא, ונרות אפס נערמו מים. (ק) זה אהל מועד, נפסיקתא רנתי שם הגירסא מי הקים כל אפסי ארץ זה משה, אר"ל צר כהנא אלו הדגלים שהעמידן משה, שני איש על דגלו נצחות (נמנרת

שהעולם הוקם עמו, ר' יהושע בן לוי בשם ר' שמעון בן יוחאי (קא) להקים את המשכן לא נאמר אלא הוקם המשכן מה הוקם עמו עולם הוקם עמו שער שלא הוקם המשכן היה העולם (קב) רותת משהוקם המשכן (קג) נתבסם העולם לכך נאמר ויהי ביום כלת משה (קד) כלת כתיב (קה) ביוםא רעלת (קו) כלתא תגנוא. ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמני, ר' אלעזר אומר ביום כלת משה ביום שכלו הקמותיו, (קז) חגי בכל יום ויום היה משה מעמיד את המשכן ובכל בקר ובקר מקריב קרבנותיו עליו

הערות ותקונים.

ז' (ז') ור"ס גס ריב"ל אחר, זה המשכן [שנאמר] ויהי ביום כלת משה להקים את המשכן, ונמדרש נמ"ר שם פי"ב הנוסחא מי הקים כל אפסי ארץ וכי משה הקים כל אפסי ארץ אלא להקים אוהל וועד שהעולם הוקם עמו. (קא) להקים את המשכן, הלשון משווא ומונח לנכון ככ"י כרמולי, ונמדרש נמ"ר שם ונילקוט נא רות תשי"א גס הפסיקתא, להקים המשכן לא נאמר, אלא להקים את המשכן משכן אחר הקים עמו וכו', עד שלא הוקם המשכן היה העולם רותת וכו', ועיין בפירש"י נמדרש שם שכתב ח"ל ביום כלת משה להקים ולא נאמר ביום הקים תלמד שכל שנעת ימי המלואים היה משה וועמיו ומפרקו, נאמתו היום העמיו ולא פירקו, לכך נאמר ביום כלת משה להקים, אותו היום כלו הקמותיו, עכ"ל, ודבריו נובעים מהפסיקתא הזאת, וה"ל לפנינו הנוסחא להקים את המשכן, ולא נאמר ביום הקים, או אולי היה הנוסחא ולא נאמר ביום הוקם המשכן כמ"ש (שמות מ"י) הוקם המשכן. ונפסיקתא רנתי (סוף פסוקא ה') אחת ג"ל להקים המשכן אין כתיב כאן אלא את המשכן, ורש"י צנעל הטורים (פקודי מ' י"ח) כתב ח"ל ויקם משה את המשכן משכן לא נאמר, אלא המשכן, לרבות משכן שלמעלה דאחא נפסיקתא שזה הקצ"ה למלכים שלמעלה להקים לו משכן שלמעלה עכ"ל, כיון לנאמר הפסיקתא רנתי לא לפסיקתא שלנו. (קב) רותת, מלשון הכתוב כדבר אפרים רתת (הושע י"א ח') רעד תרגום רותתא, ור"ל כאן שהעולם לא היה יכול לעמוד בתורה אלא ברתת ורעד. (קג) נתבסם, נמדרש נמ"ר ובכ"י כרמולי נטעות נתבסם, נמ"ס לנכון, כי הוא מלשון נבסם Basis אחר ענינו מוכן וסוד, ומונח מלמד זה בפירש"י (משלי ל' ד') מי הקים כל אפסי ארץ מי הקים את המשכן שנהקמתו נתבסם כל אפסי ארץ כך דרש נפסיקתא עכ"ל. (קד) כלת כתיב, מזה תראה שם לתקן נפירש"י נמדרש שם שכתב ח"ל ויהי ביום כלת משה כלות כתיב יום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה עכ"ל, ותקן מניה אחד שם, בתוך דברי רש"י, כלות כתיב ר"ל נפתח ולא נצט"ח ע"כ ולא ירד לסוף דעתו של רש"י ז"ל ולא ידע שהמאמר מרש"י נוצע מהפסיקתא דכאן וז"ל בלח כתיב, ר"ל חסר נלא וי"ו וגם ציינו שם נרש"י "נמדרש רבה" נטעות, כי רש"י ז"ל אינו מציא את המדרש נמ"ר בשום מקום, כי מאוחר הוא, ולא ראה אותו, ואינו מוצא בשום קדמון. והנה אף שלפנינו כתיב כלות מלא, דרשו כלת כאלו ה"ו כתוב חסר, וכבר נתקשה נזה נרעיש מהימנא (זהר פנחס דף רכ"ד) ח"ל ביום כלות משה, כלת דרשינן ניה, אי תימא דדרשינן לון מנהון כינד מאלפא נחתא ולא מענזון דלינון לית לון רשו לאוספא ולא למגרע אות מניה דהא וי"ו או לאתלפא את דא נחת אחרת, הא כתיב כלות מלא נאוריתא, מלאן יהיב לון רשו למגרע את מניה דהא וי"ו כ"ו אלא על אינון תינן חסרין דלינון מלאין, ומלאין דלינון חסרין, ועל כל פרושין דיכלין למיעבד לקשט כלה נחשטיין דילה קצ"ה מני למעבד כ"ו. (קה) ציומא דעלת כ"ו, וכן נזהר (נשא דף ק"ח ע"א) ויהי ביום כלת משה, תני ר' יוס' (קז) ציומא דעלת כלה נזהר, נעל הערוך הביא זה גס הפסיקתא פסוקא ביום כלת משה צורך כלה נ', ואינו מונח כי שם ענין המלה מהוראת חופה, וכאן מלת כלתא ענינה כלה ממש, וגנונא הוראתה חופה ותרגום מהופתו (תהלים י"ט ו') מנוניה, וכן היא נלשון סורי. (קז) תני בכל יום, ספרא סוף פ' נ"ה, ונירושמי יומא פ"א הלכה א' הנוסחא תני כל שנעת ימי המלואים ה' משה מושח את המשכן וועמיו ומפרקו וסודר עליו את הענדודות, ובספרי נא פ' ויהי ביום כלות משה, ונמדרש נמ"ר פי"ב, כל ז' ימי המלואים היה משה מעמיד את המשכן בכל צוקר וצוקר מושחו ומקריב ומפרקו, אותו היום העמיו ומושו ולא פירקו, וע"ש נמדרש נמ"ר ובסדר עולם דבא כ"ז כל ז' ימי המלואים היה משה מעמיד את המשכן בכל צוקר וצוקר ומקריב עליו קרבנות ומפרקו

ויהי ביום כלת משה

עליו [ומפרקו] ובשמיני העמידו ולא פרקו, (קח) א"ר זעירא מכאן שהקמת הלילה פסולה לעבודה ביום, (קט) ר' שמואל בר נחמני אמר אף בשמיני העמידו ופרקו (ק) מנין לפירוקין (קיא) דא"ר זעירא ביום כלות משה להקים את המשכן (קיב) ביום שכלו הקמותיו;

ר' אלעזר ור' יוחנן (קיג) ר' אלעזר אמר ביום כלת משה (קיד) ביום שכלו המזיקין מן העולם, (קמ) ומאי טעמא לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באדריך (תהלים צ"א) משעה שכלו המזיקים מן העולם, ור' יוחנן אמר מה לי ללמד ממקום אחר

הערות ותקונים.

ומפרקו, ובשמיני העמידו ולא פרקו. (קח) ח"ר זעירא מכלן כו', צירושלמי שם הוא אחר המאמר אף בשמיני העמידו ופרקו, וכתב שם הרב צעל ק"ע דלכ"ל למה פרקו ציוס השמיני, אלא תמוס דהקמתו הראשונה היתה גלילה כשאר הקמות ולכך הושרך להקינו שנית לעבודת היום. ובמדרש נמ"ר שם הנוסחא מאי ציוס מכלן שהקמת הלילה פסולה כו'. ור"י ציוס שנת פ"ז ע"ז ד"ה עשר עטרות, הציאו מאמר זה בשם המדרש, ונרשם שם בטעות. וי"ר פ' שמיני" כי שם ליחא, וז"ל ספרא סוף פ' ג'ו, ספרי פ' נשא, נמדנר רבה פ"ג, ירושלמי יומא פ"א ה"א. (קט) ר' שמואל בר נחמני אמר, בספרא, ספרי, וירושלמי שם, ובסדר עולם רבה פ"ז הגי' ר' יוסי ברבי יהודה אומר, ועיין במדרש נמ"ר פ"ג נוסף עוד רבי חייל נ"ר יוסף אחר שני פעמים בכל יום היה משה מעמידו ומפרקו אחת צנורק ואחת צנרב, ור' תינא הגדול אומר ג' פעמים בכל יום כו' ע"ש והוא מפסיקתא רבתי פ"ה (סיון צ) דפוס צרעסליא. (קי) מנין לפירוקין, עיין צירושלמי שם שנוסף עוד מאמר אחד לפני המאמר הזה על דעתיה דר' יוחנן כו'. ועיין צק"ע שם שפרש מנין לפירוקין דלמא כיון שהעמידו ציוס הראשון שוב לא פרקו. (קיא) דא"ר זעירא, צירושלמי ובמ"ר הנוס' ח"ר זעירא. (קיב) ציוס שכלו הקמותיו, ש"מ ששצנעת ימי המילואים הקומו ופרקו כל יום, וכן כשלא היה נורך צעמידתו פרקו אפילו צו ציוס. (קיג) ר' אלעזר אומר, במדרש נמ"ר פ"ג ובפסיקתא רבתי פ"ה (דפוס צרעסליא סיון י') מונא זה בשם ר' יוחנן, ומאמר דר' יוחנן בשם ריש לקיש. (קיד) ציוס שכלו המזיקין, עיין הרחבת דברים במדרש נמ"ר ריש פ"ג. ומאמתי בשבולי הלפט כ"י (ערוגה שנית סיון קכ"ט) שכתב ח"ל: "ולמה נהגים לומר המזמור יושב בסתר עליון צמוצי שנת פ' אחי ר' בנימין לפי מה שאמרו ח"ל צמס' שנועות פ' ידיעות הטומאה [הוא דף ט"ו ע"ז] שיר של פגעים יושב בסתר עליון עד כי אחס ה' מחסי והמזמור הזה אמרו משה רבינו ע"ה בשעה שהקים את המשכן [וכן הציא רש"י שם ח"ל יושב בסתר עליון ולפי שאמרו משה צהקמת המשכן דכתיב וינרך אותם משה ומה צירכן י"ר שחשרה שכינה צמעשה ידיכם ויהי נועם ה' אליהו עלינו והכי איתא צמ"כ עכ"ל] והוא לפנינו בספרא פ' שמיני סיון ט"ו גם שנה במדרש נמ"ר פ"ג ובסדר עולם רבא פ"ו] והתפלל על המזיקין שיכלו מן העולם וכן מפורש בפסיקתא דיהי ציוס כלות, מה ציוס כלות ר"א ציוס שכלו המזיקין מן העולם ומ"ט לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב צהאלך, מאהלך כלו המזיקין מן העולם, אר"י מה לנו ללמוד ממקום אחר. ללמד ממקומו שני צירכן ה' ושמרך ישמרך מן המזיקין, ולפי שצנצת אין צריכן שמייה וכו' לפיכך עשה שצכסין לימות החול וכן צריכן שמייה כו', ע"כ נהנו לומר זה המזמור צמוצי שנת, שיש צו תפלה להמלט מן המזיקין ומדין גיהנס, מן המזיקין כמד"א יפול מנך אליך וגו', מדין גיהנס כמד"א לא תאונה אליך רעה, ואין רעה אלא גיהנס כמד"א עוד רעה ליום רעה" עכ"ל. צסיוס המאמר ואין רעה אלא גיהנס כיון לצנריה ח"ל דדים דף כ"צ ע"א ודף מ' ע"א ע"ש, ועיין צשליחות דרב אחאי גאון ז"ל פ' צראשית צמ"ש עם תשיכה צועק המלך שהוא צמונה על הרוחות ואומר חצרו לגיהנס שכנר השלימו ישראל את צדריהן. ולכך ישראל מזכירין צסדר מ"ש ואומרים ויהי נועם ה' אליהו כו' מכלן רמז ויהי נועם צמוצי שנתות, עכ"ל. ועיין בפסיקתא רבתי פ"ג ובסדר ר"ע גאון סדר מונאי שנת ומ"ש שם כדאמרינן צמוצי שנת וכו', כיון למאמר הפסיקתא רבתי פ"ג. (קמ) ומאי טעמא כו', במדרש נמ"ר ריש פ"ג, ח"ר יוחנן עד שלא הוקם המשכן היו המזיקין מתגרינן צעולם, ומשהוקם המשכן שגרתה שכינה למטה, כלו המזיקין מן העולם, הה"ד ונגע לא יקרב צהאלך, זה אוהל מועד. והוא המאמר מר' אלעזר שלפנינו. ומאמר

אחר (קמז) נלמד ממקומו, יברכך ה' וישמרך, (במדבר ו' כ"ה) קי' וישמרך מן המזיקים, ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש (קיא) ר' יוחנן אמר ביום כלת משה ביום שכלת איבה מן העולם שעד שלא הוקם המשכן היתה איבה וקנאה ותחרות ומצותא ומתלוקת בעולם, אבל משהוקם המשכן נחנה אהבה וחובה וריעות וצדק ושלום בעולם, ומאי טעמא (קט) אשמעה מה ידבר האל ה', (תהלים פ"ה מ') ורשב"ל אמר מה לי ללמוד ממקום אחר נלמד ממקומו (קכ) וישם לך שלום (במדבר ו' כ"ו), (קכא) ר' יהושע בשם ר' שמעון בן יוחאי אמר להקים את המשכן אין כתיב כאן אלא הוקם המשכן מה הוקם עמו עולם הוקם עמו, שעד שלא הוקם המשכן היה העולם רותח, משהוקם המשכן נתבסס העולם:

(קכב) וימלשח אותו ויקרש אותו (במדבר ו' א') מכיון דכתיב וימשה אותו ויקרש אותו לא קרי דכבר נאמר וימשהו ויקרש אותם, ר' אייבו א"ר תחליפא קיסריא וריש לקיש, חד אמר (קכג) משהיה מושח כולם כאחת הי' מושח כל אחד ואחד, ותריןא אמר וימשהו משיחה בעולם הזה (קכד) ומשיחה לעולם הבא, (קכה) ודכותה ותברת את האוהל (שמות כ"ו י"א) (קכו) ותברת את היריעות (שם שם ו') (קכז) ר' יודין ור' לוי ור' תחליפא קיסריא וריש לקיש, חד אמר (קכח) משהיה מחבר כולם כאחת היה מחבר כל אחד ואחד, ותריןא אמר ותברת את היריעות והיה המשכן אחד, אחד למידה וא' למשיחה:

ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית אבותם, הם נשיאי המטות במצרים, והם העומדים על הפקודים על הרגלים וביבאו את קרבנם לפני ה', שש עננות צב (במדבר ו' ב' ג') שש כנגד ששת ימי בראשית, שש כנגד שש (קכט) ערכי המשנה

הערות וקוננים.

ר' יוחנן מוצא במדרש שם צמז. (קמז) נלמד ממקומו, כי הקרא יברכך סמך לה, אל ויהי צום כלת משה. (קיא) וישמרך מן המזיקים, במדרש צמ"ר פ"ב ס"ס לזעתי ויהי צום כלת משה מהו צום כלות שכלו המזיקין מן העולם. (קיא) ר' יוחנן אמר, במדרש צמ"ר פ"ב, א"ר זרכיה הכהן צמז רבי יהודה צ"ר סימון. (קיש) אשמעה מה ידבר האל, הכוונה על סיפא דקרא כי ידבר שלום אל עמו, ונפסיקתא דרבי פיה (סימון י"א) ובמדרש צמ"ר ריש פ"ב יש צום עוד הוספת דברים, לנאר מנין שנמשכן הכתוב מדבר ע"י. (קכ) וישם לך שלום, במדרש שם ס"ס "לזעתי ויהי צום כלת משה". (קכא) ר' יהושע צמז רש"י כ', כל המאמר הזה עד נתבסס העולם, הוא מיותר, כי כבר נאמר כל זה למעלה, וזילקוט נאח רמז תשי"א וכ"י כרמולי חסר זאת. (קכב) וימשה אותו ויקרש אותו כי. הלשון מנומנס קצת וכנ"ל וימשה אותו ויקרש אותו וגו' וימשהו אותו, מכיון דכתיב וימשהו אותו ויקרש אותו, לא קרי וימשהו ויקרש אותם, דכבר נאמר ובמדרש צמ"ר פ"ב, וכנ"י כרמולי, וזילקוט, הנוסחא כך, מכיון דכתיב וימשהו אותו ויקרש אותם, לנאר דבר נאמר וימשהו ויקרש אותם. (קכג) משהיה מושח כולם כאחת, כ"ה גם זילקוט שם, אצל צמ"י כרמולי ובמדרש צמ"ר פ"ב, הנוסחא, משה' מושח כל אחד ואחד חזר וה' מושח כולם כאחת. ועיין בצפרי נאח צ"י ויהי צום כלות. וימשהו אותו ויקרש אותו שומע אני ראשון ראשון שנמשה היה קדוש ת"ל וימשהו ויקרש אותם מניד שלא קידש אחד מהם עד שנמשהו כולם. (קכד) ומשיחה לעו"ב, עיין בגמרא סנהדרין ט"ז ע"ב, וללא לדורות נמשיחה במדרש צמ"ר שם ס"ס מניד שנמשיחתו של אלו הוקדשו כל הכלים לע"ב. ולדעתי היא הוספה במדרש מאחר מניה שהספיק מאמר אחד שמוצא בצפרי פ' נאח צ"י ויהי צום כלות משה ח"ל הספרי שם: "רבי אומר וימשהו ויקרש אותם למה נאמר והלא כבר נאמר וימשהו אותו ויקרש אותו ומה ת"ל וימשהו מניד שנמשיחתו של אלו הוקדשו כל הכלים לע"ב" ע"כ. לכן יש לתקן במדרש שז"ל רבי אומר וכו'. (קכה) ודכותה ותברת את האוהל, במדרש צמ"ר שם, הפסוק הזה ליתא. (קכו) ותברת את היריעות, דרש סיפא דקרא והי' המשכן אחד, ובמדרש צמ"ר שם מוצא הכתוב ויחבר את היריעות (שמות ל"ו י"ג). (קכז) ר' יודן ור' לוי, ליתא במדרש צמ"ר שם רק גם פה הנוסחא כמו במאמר שלפניו ר' איבו א"ר תחליפא. (קכח) משה' מחבר כלם כאחת, גם פה צמ"י כרמולי ובמדרש צמ"ר שם משה' מחבר כל אחת ואחת היה מחבר כולם כאחד. (קכט) ערכי המשנה כ"ה במדרש תנ"י צ"י

המשנה, שש כנגד שש האמהות ואלו הן: שרה רבקה רחל לאה בלאה וזלפה.
(קל) א"ד יוחנן שש (קלא) כנגד שש מצות שהמלך מצוה עליהן, ואלו הן (קלב) לא
ירבה לו נשים [צ"ל סוסים] ולא ירבה לו סוסים [צ"ל נשים], וכסף וזהב לא ירבה
לו, (רברים י"ו י"ז) לא תטה משפט ולא תכיר פנים ולא תקח שוחד (שם י"ז י"ט).
שש כנגד מעלות שה' לכסא, כיצד עלה לישב על מעלה ראשונה (קלג) הכרוז
יוצא ואומר לא ירבה לו נשים [צ"ל סוסים] עלה לישב על מעלה שנייה, הכרוז
יוצא ואומר לא ירבה לו סוסים [צ"ל נשים] עלה לישב על מעלה שלישית, הכרוז
יוצא ואומר וכסף וזהב לא ירבה לו, עלה לישב על מעלה רביעית, הכרוז יוצא
ואומר לא תטה משפט, עלה לישב על מעלה חמישית, הכרוז יוצא ואומר לא תכיר
פנים, עלה לישב על מעלה ששית, הכרוז יוצא ואומר לא תקח שוחד (קלד) בא
לישב על מעלה שביעית אומר לו דע לפני מי אתה יושב, וראש עגול לכסא
מאחריו (מלכים א' י' י"ט) א"ד אחא (קלה) כהדא קתדרא (קלו) דמשה וידות
סוה וסוה לכסא (קלז) אל מקום השבת (שם) נוגעת ואינה נוגעת, שש (קלת)
בכנגד ששה ריקיעים, ולא שבעה הן, (קלט) הן דמלכא שרי (קס) מיטיקין צב
דמוס

אח רעיתי ונמדרש נמ"ר שם סדרי משנה. ופי' ערכי מלאון מערכה עיין נמדרש ש"ר
מזמור ל"ה ואחא אנוש כערכי, וזהו כערכי, כסדרי, שהוא מוסרד עלי את ההלכות. (קל) ח"ר
ויוחקן. נמדרש נמ"ר שם, ונמדרש אסתר צ"י צינים ההם, איחא אחר רצ הוול. (קל) כנגד
שם מנחם כ"ו, שלשה הראשונים מונח נקרא ומופרש נמשנה פסהדרין כ"ח ע"א וע"ז
וזהרמנ"ם ה' מלכים פ"ג הלכה ב' ג' ד'. חזל שלשה האחרונים, אינם כתובים במלך,
רק באופטיס ואלוטרים. (קל) לא ירנה לו נשים, תקנית צנינים שז"ל סוסים. (קל) ירנה
לו סוסים ז"ל נשים, וכן נטעות צכ"י כרמולי ונמדרש נמ"ר ואסתר רבה. (קל) הכרח
יוצא ואומר, הכתובים היו נראים נדרי האריות שסניצ הכסא, כדאיחא במלחמ דמות
כסא שלמה (כלנו סימן ק"ט) ע"ש. (קל) זא לשב על מעלה שניעית, הגירס' מאובשת
כי רק שם מעלות היו לכסא וצכ"י כרמולי זא לשב אומר לו כ"ו. והמלות על מעלה
שניעית ליחא שם, ועיין נמדרש אסתר שם הוספת דברים. ועיין נמדרש נמ"ר פ"ב.
(קל) כהדא קת"דרא, מלה מורגלת בדרז"ל ופי' ציוני ונכרומי Kaθedra Cathedra
מין כסא (קאטסהדער), ונמדרש אסתר שם נטעות כהדא קדירתא, צהפך הדמות,
ודחק המ"כ לפד, לחון המעות היה להם צהפס עגול כמין קדירה. (קל) דמשה,
נמדרש אסתר שם הגי' דדרגש, ערשי (תהלפ"ו ז') ת"י דרגש. חזל אין לה שחר, כי
מה הכונה קתדרא דדרגש וגם כאשר הוא לפנינו, אין לה מונח כלל, ואולי יתבאר עפי'
מה שכתבו החס"י מוכה ל"א ע"ז ד"ה והיו, שם ע"א קתדרות לע' זקנים והקתדרא
הע"א למפלא שצ"ד, והוא משה רבנו, כמנזאר פסהדרין דף ט"ז ע"ז, ומשה על גביהן
ע"ש. (קל) אל תוקם השבת, נמדרש נמ"ר שם, וצכ"י כרמולי הגירס' הא כיז שרצט
של זכר תמלה לו מחמוריו, ויונה צהפס, ועטרה של זכר צ"י הוינה, והוא יושב תחתיה
בשבת נונעת ואינה נונעת, ועיין נמדרש אסתר רבה שם. (קל) כנגד שם רקיעס.
צכ"י כרמולי נוסף, כנגד ו' שמות ארצות, והלא ז' הן כנון: ארץ, אדמה, ארקה, גיא,
נה, נהים, תנל, אלא תנל אינו מהם שנאמר והוא יספוט תנל צדק. וכן נגה נמדרש
אסתר שם. ונמדרש חיות צ"י יפה את רעיתי כתרצה. רק שם השלון קנת משוגש. ועיין
בזהר ויקרא צ"י אש זפת שלמים קרצבו (דף ע"א) צה"ז רקיעס לעילא צה"ז ארצות
לחתח כ"י אלא אדם לא אשתחא אלא צה"ז עלמא עלמא מכלאו דאקרי תנל והאי תנל
תחתא צדקע דלעילא ותחתיה צה"ז עלמא עלמא הה"ד והוא יספוט תנל צדק ע"כ. ועיין
בפסיקתא פסקא דר"ה וצו"ר פכ"ז בפרצות שניעית תנינה, ארץ אדמה כ"ו. (קל) הן
דמלכא שרי, נמדרש חיות צ"י יפה את רעיתי, ונמדרש אסתר שם, וצילקוט נא רמז
תש"ג נגש הפסיקתא, הנוסחא ח"ר אהן וחסר פה לפנינו. (קל) טימיקין, כ"ה צכל
המקומות שהנחת. רק נמדרש אסתר שם נטעות טימין, וז"ל טימיקין, ורמיזי נמערך
ערך טימין כחז ח"ל נמדרש אסתר ט"ס והי"ג טימין, והוא כמו טימיקין, ופירושו בית
המלכות עכ"ל, וכאשר הנחתי תראה שם לגרסו גם בנאסתר רבה טימיקין. ופירושו שמפרש

דומות (קמא) לקולקילין, צב (קמב) מצויינת, צב (קמב) מצובכות, תני בשם ר' נחמיה (קמב) כמין קמיסתא (קמב) היו:
ושני

הערות ותקונים.

בית המלכות, אינו עולה יפה לפי כוונת המאמר. ועיין ערוך ערך טמיקין, שהביא גס הפסיקתא פסקא ויהי ביום כלות משה (ויש לתקן בערוך במקום נפרשת ז"ל נפסקא). וכתב פי' מכוני, פי'א כפא של מלך ועי' כתב הרמ"ל לשון יין הוא *εἶμας* וכפי' הראשון עכ"ל ור"ל במקום שהמלך שורה ושוכן מכוני הוא ואינו מן המניין. ואולי היא המלה הימית *εμεσους* פי' מקום קדוש. (קמא) לקילקילין, ז"ל לקלייין, כמו שגמאר לנכון במדרש במ"ר, ומזהו פי' יפה את רעיתי, וזכ"י כרמולי, וכן היתה הנוסחא לפני הרב בעל הערוך נפסיקתא הזאת, וז"ל בערך קלייין, נפסיקתא דזנים כלות משה*) הן דמלכא שרי, טמיקין, [גס] דומות לקלייין, פי' טינדי *Tonda*, ח"ל הקוצה ת"י לנו קלא עכ"ל, ואולי היתה יונת *αλγία* פי' מדור ואהל מקוער ונילקוט נשא רוח תשי"ג הנוסחא נז דומות לקליעות, ואחריו הלך ה"ח במדרש במ"ר שם, וכתב לקלייין, פי' לקליעות. וה"ז בלקוט עכ"ל. ולא דק גזה. (קמב) מצויינת, וכן הנוסחא בלקוט שם, וזכ"י כרמולי, ובמדרש חזית, וכן הביא הערוך בערך זיין, נפסיקתא ויהי ביום כלות משה, נז מצויינת נז מטובכות פי' (מטובכות) מצויינת עכ"ל. המלה "מטובכות" שהסבירה חזונית היא, ונוספה נטעות מאחד המעתיקים, כי הפי' מצויינת הוא על מצויינת ר"ל מצויינת ומצויינת נצבעות, ודרש נז מלשון נזע, כמו שגראה בלקוט נשא רוח תשי"ג גס ספרי זוטא. ר' ישמעאל אומר אין נז אלא מצויינות, ר' נחמיה אומר נצבעו של ריקי, ובמדרש במ"ר פי"ג השמיני המדפיסים המלה "מצויינת", והציגו "מצויינת" כפי' הערוך, וכמסתח ספרי זוטא ומזהו ג"כ גס ר' ישמעאל ויש להעיר שבלקוט שם הביא עוד גס ר' שמואל א"ן נז אלא נמודות שגמאר והציגו נזין נמוך וכן הוא במדרש במ"ר פי"ג וחסר לדעת במדרש ונילקוט הסיום "ומתרגימין נציין" כי כן מתורגם בתרגום על פסוק והציגו נזין נמוך (ישעי' מ"ב). (קמב) נז מטובכות, במדרש במ"ר שם, ונילקוט שם, גמאר מטובכות בקר"ף, והכל אחד, כי טכס וטקס, פי' ביוני *εξέτα* סדר ותקון, ודרש נז מלשון נזא, שעיניו סדר למערכה, וזה שסיים במדרש חזית נז מטובכות. (גס) שגא הלויס עומדים עליהם, והוא הוספה מאיזה מעתיק ומלת נז הסברתי ויש למחקר מן הספר. ולזה כיון יצא במדבר ז' ג' שתרנג כ"ד מחסין ומטקסין, דעתו שזה עגלות מוכסות וכתרנס אונקלס, גס שהיו מטובכות. (קמב) כמין קמיסתא היו. במדרש חזית שם נז' יפה את רעיתי, הנוסחא כמין קמרושין היו, ובמדרש במ"ר פי"ג, כמין קמרושא, וזכ"י כרמולי, כמין קמבסמא, ומאיזה מניה נרסס נז' למעלה במסבא, ונילקוט שם כמין קמבסמא ולפי' הרב בעל הערוך היתה הנוסחא נפסיקתא קמבסמא, כי בערך קמר אחר שהביא מאמר חז"ל סיים "כדאמרינן נז דומות לקמרוסתא, לענין שש עגלות נז, ואמרו רבותינו שפי' נז קמרוסתא, שהוא קוצה שלא יטוט בו העין והוא נצבים עכ"ל (מה שסיים) והוא נצבים' כוונתו על הכתוב והציגו וגו' נצבים ונצבים. (ישעי' מ"ב) ע"ש נרש"י שכתב נצבים הם עגלות מטובכות נמוכות ואהל דומה לו שש עגלות נז עכ"ל וכן במדרש במ"ר פי"ג ואשפי' שאין ראיה לדבר זכר לדבר והציגו וגו' נצבים) ואין ספק שהרש"י בעל הערוך כיון להפסיקתא שלפניה אף שלא ציין מקומו, ודברי הערוך נובעים מפי' ר' האי גאון ז"ל על טירות (הנדפס בצעקילין), ח"ל (כלים פט' מ"ז) כדאמרינן נז דומות לקמרוסתא, לענין שש עגלות נז, ואמרו רבותינו, שפי' נז קמרוסתא, שהוא קוצה שלא יטוט בו העין הוא נצבים עכ"ל. ובעל מראה מקומות ציין על דברי ר' האי גאון "במ"ר פי"ג וילקוט" ובמ"ח בעלם ומהו כי גם שניהם לא ראה רבינו האי גאון ז"ל כי מדרש במדבר רבה הוא מדרש מאחר, רק הגאון כיון אל הפסיקתא דין שלפניה והיתה לפני ר' האי גאון ז"ל והביאה (בכלים סוף פרק כ"ב) ח"ל כדאמר נפסיקתא דשמעו ע"כ, וכן הוא בלאת נפסיקתא

*) הרמ"ל במערכי לשון השמיט המלות "נפסיקתא דויהי ביום כלות משה" והציג במקומם "במדבר רבה פי"ג" ולא ידע כי בעל הערוך לא הביא את המדרש במ"ר כי מאחר הוא, והערוך טון אל הפסיקתא אשר לפניו. ובערוך דפוס אלמסטרדאם גמאר לנכון.

נפסיקתא שלפנינו פסקא דשמוע, כאשר העירותי שם בהערות שלי, וכלשון רזינו האי קן העתיק הערוך, כידוע שרוב פירושו למלות מסדר טהרות לקוחים מרזנו האי גלון ז"ל. ומסד לזה שהגלון ואחריו רזנו נתן צל הערוך כוונתו להפסיקתא שלפנינו, תראה כי הר"ש (כלים פט"ז מ"ז) הביא דברי הערוך ח"ל קמרון, פי' גלון, וכן ערוך, הקונה של מעלה נראה תמיד, שהוא כסוי שלה, שמה קמרון, כדאמר שז עגלות זצ, נפרשת ויהי ציוס כלת מזה, ואמרו רבותינו ז"ל (ז"ר פ"ל) שפי' צצ קמרוסתא שהוא קונה שלא ישלש צו העין עכ"ל. מזה תראה שמה הר"ש ז"ל, נפרשת' שז"ל, נפסיקתא' אולי היה כן לפנינו נערוך, רק הציון נדבריו על המאמר ואמרו רבותינו, צ"ר פ"ל נוסף מאתה מניה שונה, וטעמו נולד לו יען ראה נערוך אחר שסיים זה המאמר שהנחתי, הביא ממדרש צ"ר פ"ל ר' נחמיה אומר כמין קמרוטין היה החינה, ומשז זה המניה שהציון, צ"ר פ"ל מוסב למעלה על המאמר שלפנינו, ואמרו רבותינו צצ זה קמרוסתא' והאמת שהציון מוסב למטה על המאמר דר' נחמיה שהחינה היתה כמין קמרוטין, ואף זאת טעה, והעתיק כאשר ראה נערוך, וצ"ר פ"ל ונחמיה היא נפרשה ל"א וידוע שהערוך ציון תמיד נפרשות ממדרש צ"ר עם נפרשה אחת מוקדמות, מאשר הוא לפנינו, ועל המאמר, ואמרו רבותינו שפי' צצ קמרוסתא' אין צריך לציין כלל מוקדמות, כי הוא רק פעם וציאור מרז האי גלון, מוסב על המאמר שלפנינו, ועל זה כתב והטעם שאמרו כן רבותינו, יען שהוא קונה שלא ישלש צו העין, עכ"ל, וכן הוא בחומת הוראת המלה כמ"ש המוספי פי' צלשון רומי Cameratus [וכן הוא ציוני xaxapawéas] פעל הצונה ציון מקוער כעין קונה (נעוועלצט) ופי' קמרון צל"י ורומי Camera xaxapa מוסב מקוער ונפרשת אומרים כן היונים לעגלת צצ, ואומרים קמרוטין כלל דבר שהוא כמין קונה עכ"ל, ועיין צמוספי ערך כמרוסא. ופה המקום להעיר שנמדרש צמ"ר שם פי"ז ה' הוספה שהוסף אחד מן המעתיקים, או המדפיסים, ולא ה' נעיקר מאמר המדרש, כאשר חזיא לזה ראיות מוכחות, כי נמדרש שם אחר שכתב צצ דומה לקליינין צצ מציירות צצ ממוקסות י' הוספה: "רבי אומר אין צצ אלא קמורות וכמוספי פסקאות היו מתופות [צ"ל מחופות] ואח"כ שאין ראיה לדבר [זכר לדבר שז] והציאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' [בסוסים צרכב צצנים וגו']" תני צצס ר' נחמיה כמין קמרוסא היו קיפין עשויות עכ"ל. המאמר מן רזי אומר עד תני צצס ר' נחמיה ליתא לפנינו נפסיקתא אשר מונח נוצע המאמר המדרש גס ליתא נמדרש חיות וכן מה שאמר אין צצ אלא קמורות הרי זה דברי ר' נחמיה, עיין מה שכתבתי למעלה בהוראת המלה*) רק צורר אלני שאחד המעתיקים הוסיף נמדרש צמ"ר המאמר רזי אומר אין צצ אלא קמורות וכו', עד תני צצס ר' נחמיה. כאשר מנא צספרי נשא צצ שז עגלות צצ ח"ל הספרי שם אין צצ אלא ממוקסין שלא היו מחוסרים כלום. רבי אומר אין צצ אלא מחופין [צ"ל אלא קמורות כמו שהציא צעל המדרש] וכמוספי פסקאות היו מחופים ואף עפי' שאין ראיה לדבר זכר לדבר והציאו את כל אחיכם וגו'. מזה תראה שההוספה הזאת רשם אחד צצ המדרש כמו שנא צספרי, ואח"כ הוצא צספרי. ולפני המעתיק הזה ה' ה' הנוסחא צספרי אין צצ אלא קמורות, כמו שחקנתי, צמוקס שלפנינו נטעות אין צצ אלא מחופים, וכן לפני הרמז"ס ז"ל היתה הגי' לפניו צספרי קמורות עיין צפי הרמז"ס ז"ל (כלים פ"ו מ"ז) שכתב והקמרון שלה הקונה אשר עליה והיא הכסוי של תיבה שהוא עשוי כמין קונה שז עגלות צצ אמרו צספרי קמורות ר"ל קעורות עכ"ל. וכן כתב (צפי"ה מ"ז) הרי גסם לפני הרמז"ס ז"ל היתה הנוסחא צספרי אין צצ אלא קמורות כמו שהעתיק המעתיק צמוק המדרש, והמעתיק הזה היה תלמיד טועה והעתיק לשון הספרי, ובצמספי פסקאות עם הטעות, ושנאחא כיון דעל על, וכאשר הטעות על ה' צצ המדרש צמ"ר, אשר אין דורש ואין מנאק לתקן הטעות, והמ"כ כתב וכמוספי פסקאות ה' צספרי ופירושו לא נודע ולפי הענין הוא כיסוי עכ"ל, וכבר מלתי אמורה (ישרון מהצרת שלישית צד צ"ט) שהמלה הזאת משונשת וצ"ל במין סקיספסאאות, והמלה יונית oxenastós ופי' מכוסה

(*) וטעה המ"כ שכתב קמורות פי' עגלות כמו כיפה שלא יצורו כלי שרת, והכי נרמין בהדיא נמדרש חיות, ועיין ערוך ערך קמס [צ"ל קמר] השני שגרס קומריסתא. והג' גס בילקוט ונמדרש חיות, עכ"ל. ולא הביע מלאחריו שהגירסא קומריסתא אינו מוסב על המאמר דרבי אין צצ אלא קמורות, רק הוא מאמר דר' נחמיה המובא מלאחריו נמדרש צמ"ר שם, כמו שהנחתי למעלה ר' נחמיה אומר כמין כמרוסא ה', וכן מה שהציא ראיה מן המדרש חיות, גס שם הוא צצס ר' נחמיה כי המאמר מרזי לא מובא שם כלל כמו שהעירותי שהוא הוספה מן הספרי.

(קמו) וְשָׁנִי עֶשֶׂר בַּקֹּר עֲנֵלָה (קמו) עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים (שם) (קמח) מִלִּמֵּד שְׁשֵׁנִי נְשִׂאִים הָיוּ מִבְּיָאִים עֲנֵלָה (קמט) כָּל שִׁבְטָם וּשְׁבֵט הַבִּיָּא פֶּר וּיִקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן (שם) (קנ) מִלִּמֵּד שֶׁעֲשָׂאוֹם דָּמִים וּמִסְרֹם לְצִבּוֹר:
(קנא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֹאמֶר, (שם ז' ר') מִהוּ לֹאמֶר (קנב) אִ"ר אוֹשְׁעִיָּא א"ל לְמֹשֶׁה צֵא וְאָמַר לָהֶם דְּבָרֵי שִׁבְחָ נְחֻמֹּת, וְהִיָּה מְתִירָא וְאוֹמֵר שְׂמָא נִסְתַּלְקָה מִבְּנֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ (קנג) וְשִׁרְתָּה עַל הַנְּשִׂאִים, א"ל הַקְּבִ"ה לְמֹשֶׁה (קנד) אֱלוֹ לָהֶם הֵייתִי אוֹמֵר שִׁבְיָאוּ קֶרְבָּנָם לְךָ הֵייתִי אוֹמֵר שְׂתֹאמֵר לָהֶם. אֲלֵא קָח מֵאֵתָם (שם שם ה') מֵאֵתָם הִיָּה הַדְּבָר, (קנה) וְיִי נָתַן לָהֶם אֶת הָעֶצֶה שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁבֵּר, הַדָּר (וְהָא י"ב ל"ב) וּמִבְּנֵי יִשְׁשַׁבֵּר יוֹדְעֵי בִּינָה לַעֲתִים, (קנו) ר' יוֹסִי וְבַר קָצָה אָמַר לְעִיבּוּרִים ר' הַנְּחֻמָּא אָמַר (קנז) לְקִירְסִין:
רִאשִׁימָה

הערות ותקונים.

מְכֻסָּה, וְנִעְשָׂה פִּירוּד צִין הַדְּנָקִים וְדִנּוּק צִין הַפְּרָדִים, וּמִן אוֹת מ' נִעְשָׂה ק', וְעַתָּה מִנְחָתִי ג' כ' סֶעֶד לְצִבּוֹר צִרְיָי (תְּהִלִּים מ"ז ה') כִּי אֲעֻזֵּר נֶסֶךְ, כֶּךָ לָשׁוֹן סֶכֶךְ וּסְכֻכָּה כְּלוּמֵר צִעְנָתָא זָא שְׁהִי מִתְּכֻפּוֹת וּמִן צִלְשָׁן אֲנִידָה סִקְטָאוֹת, וְאִסְקֻפְטָאוֹת עִכְ"ל. (קמח) הִיָּה. צִמְדָּשׁ צִמְרָא שֶׁם הִנֵּי, הִיָּה כִּיפִין עֲשִׂיּוֹת, וְצִמְדָּשׁ חֲזִית, סִיִּים שְׁלֵא יִהְיוּ כְּלִי שִׁרְתָּ מִתְּנַקְעִין. וְהָיָה שְׁמוֹתָא צִמְדָּשׁ צִמְרָא שֶׁם אֲחֵר הַמֵּאמֵר הָיָה ר' נְחֻמִּיָּה אֹמֵר ה' כִּנְעֵנוּ עַל רִקְעָה הוּא הוֹסֵפֶה מֵאִתָּה מִנִּיָּה מִסְפְּרֵי זֹטָא. עֵינִן הָעֵרָה קִמְצָא. וְנִשְׁמַט מִתְּקוּמוֹ וְל' לְמַעְלָה אֲחֵר אִ"ר יִשְׁמַעֲלֵל אִין צָא אֵלָּא מִצִּיּוּרוֹת. (קמו) וְשִׁי עֶשֶׂר צָקָר, צִמְדָּשׁ חֲזִית שֶׁם צִי יִפֵּה אֶת רַעֲיָתִי כְּתֻרָה, הַנּוֹסֶחָא לְשִׁיִּים עֶשֶׂר צָקָר כִּנְעֵנוּ שְׁמִים עֶשֶׂר נְשִׂאִים, וְצִמְדָּשׁ צִמְרָא נֹסֵף עוֹד וְכִנְעֵנוּ י"ב מִזְלוֹת. (קמז) עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים, הָסֵר סִיפָא דְקָרָא, וְכֵר לְאֲחֵד, וְהָיָה דְרָשׁוּ כָּל שְׁבֵט וּשְׁבֵט הֵיָּה פֶּר. (קמח) מִלִּמֵּד, עֵינִן סְפְרֵי נֶשֶׁא צִי שֶׁז עֲנִלוֹת זָא, שְׁמוּעָה אִנִּי עֲנֵלָה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, תְּלִמּוֹד לְוֹמֵר עֲנֵלָה עַל צ' הַנְּשִׂאִים, וְעֵינִן צִמְדָּשׁ צִמְרָא שֶׁם וְלֵה כִּיּוֹן ת"י (צִמְדָּשׁ ז' ג') שִׁית עֲנָלִן מִזְוֹנָן, כְּלוּמֵר שֶׁכָּל עֲנֵלָה הִיָּה לֵה זֹנוֹ צָקָר הַמְּשַׁכֵּן אוֹתָהּ. וְצִמְדָּשׁ חֲזִית שֶׁם, הָסֵר מִן מִלְּמָד א' עַד מִלְּמָד צ'. (קמט) כָּל שְׁבֵט וּשְׁבֵט הֵיָּה פֶּר, צִמְדָּשׁ צִמְרָא פִּינָא, סִיִּים מִפְּנֵי מַה לֹּא הֵיָּהוּ מִזְוִיִּין עֲנִלוֹת וּמִזְוִיִּין אֲדִירִים, מִפְּנֵי שְׁהִי יִרְאִים שְׂמָא יִמּוֹת שׂוֹרֵי שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, אוֹ שְׂמָא תִּשְׁבֵּר עֲנֵלָה שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, וְנִמְלָא אִתּוֹ שִׁבְטָא אִין לוֹ חֶלֶק צִמְשָׁן ע"כ. (קנ) מִלִּמֵּד שֶׁעֲשָׂאוֹם דָּמִים וּמִסְרֹם לְצִבּוֹר כִּיָּה גַם צִי כְּרֻמְלִי אֲנֵל צִמְדָּשׁ חֲזִית שֶׁם מִלְּמָד שְׁלֵא לְקַחֵם צִדִּיִּים אֵלָּא זֶה הֵיָּה שׂוֹר וְהָיָה שׂוֹר זֶה הֵיָּה עֲנֵלָה מִהֶם הֵיָּה עֲנֵלָה, וְיִקְרִינוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן מִלְּמָד שְׁמִסְרֹם לְצִבּוֹר. (קנא) וַיֹּאמֶר ה' נִשְׁבֵּה צִמְדָּשׁ חֲזִית צִי יִפֵּה אֶת רַעֲיָתִי, וְצִמְדָּשׁ צִמְרָא פִּינָא. וּמוֹצָא צִילְקוֹת רוּחַ תִּשְׁיִין צָאָה הַפְּסִיקָתָא. (קנב) אִ"ר אֲשֻׁעִיָּא, צִמְדָּשׁ צִמְרָא, וְיִלְקוּת, הִנֵּי תִי רַב אֲשֻׁעִיָּא, וְצִמְדָּשׁ חֲזִית יֵשׁ הוֹסֵפֶה וּמוֹצָא צָאָה ר' אֲשֻׁעִיָּא, "אֲמַר הַקְּבִ"ה יִעֲלֵה אִנִּי אֲלִיכָם וְכו'" וְנִלְמַת הַמְּלֹת "אִ"ר אֲשֻׁעִיָּא" נִשְׁמַט מִתְּקוּמוֹם וְיֵשׁ לְחֶקֶן שֶׁם, כְּמוֹ שֶׁהָיָה צִפְסִיקָתָא וְצִמְדָּשׁ צִמְרָא. (קנג) וְשִׁרְתָּה עַל הַנְּשִׂאִים, צִמְדָּשׁ חֲזִית שֶׁם נֹסֵף, אוֹ שְׂמָא נִבְיָא אֲחֵר עֲמֵד וְחִדָּשׁ אֶת הַסֵּלֶכֶה. (קנד) אֵלָּא לָהֶם הֵייתִי אֹמֵר, עֵינִן צִמְדָּשׁ חֲזִית וְצִמְרָא שֶׁם קָצָה צִינְיִים. (קנה) וְיִי נָתַן לָהֶם אֶת הָעֶצֶה. צִמְדָּשׁ חֲזִית שֶׁם, מוֹצָא זֹחַל צָאָה ר' סִימּוֹן, וְסִיִּים שֶׁם, אֲמַר לָהֶם, הַמִּשְׁכָּן הָיָה שְׂלֵמָה עוֹשִׂים פִּזְרָה הוּא צִבּוֹר עֲשֵׂה לוֹ עֲנִלוֹת כְּדִי שִׁיֵּהא נִטְעָן צָאָה, הוּא שֶׁהִתְכַּוֵּן מִשְׁבֵּחַ שְׁבֵט יִשְׁשַׁבֵּר, שְׂאֲמֵר וּמוֹנֵי יִשְׁשַׁבֵּר יוֹדְעֵי צִיָּה לַעֲתִים. (קנו) ר' יוֹסִי וְבַר קָצָה אֹמֵר, צִיל ר' יוֹסִי צִר קוֹנֵרִי אֹמֵר, וְהַמֵּאמֵר הָיָה נִשְׁבֵּה גַם צִמְדָּשׁ צִי סֶךְ פִּעֲזָא ר' תַּנְחֻמָּא אֹמֵר לְקוֹרְסִין [צ"ל לְקוֹרְסִין] ר' יוֹסִי צִר קוֹנֵרִי אֹמֵר לְעִיבּוּרִים, וְכֵן נִשְׁבֵּה הַמֵּאמֵר צִמְדָּשׁ חֲזִית שֶׁם, וְשֶׁם הִנֵּי צִר קִסְרִי, וְכֵן צִמְדָּשׁ צִמְרָא פִּינָא. וְחִסֵּר שֶׁם הַמְּלֹת "צִר קוֹנֵרִי" וְצִמְדָּשׁ אֲסִתֵּר צִי יוֹדְעֵי הַעֲתִים הִנֵּי צִר קָצָה (קנז) לְקִירְסִין, צִי כְּרֻמְלִי הַנּוֹסֶחָא, יוֹדְעֵי צִיָּה לַעֲתִים שְׁהִי יוֹדְעִים לְעֻזּוֹ שְׁמִים וּלְקִנְיָנוּ מִדָּשִׁים, מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל ר' תַּנְחֻמָּא אֹמֵר שְׁהִי יוֹדְעִים לְרַפּוֹת אֶת הַקִּרְסִים, וְצִמְדָּשׁ חֲזִית שֶׁם ר' תַּנְחֻמָּא אֹמֵר לְקִירְסִין ר"י צִר קִסְרִי אֹמֵר לְעִיבּוּרִין, לְדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל שְׁהִי יוֹדְעִים לְרַפּוֹת אֶת הַקִּירְסִים, וְצִמְדָּשׁ חֲזִית שֶׁם ר' תַּנְחֻמָּא אֹמֵר לְקִירְסִין, ר' תַּנְחֻמָּא אֹמֵר לְקוֹרְסִין סִיָּא לְקוֹרְסִין, פִּי עַת קִירְסִים מוֹעֲדִים צִלְשָׁן יוֹן נְרַמְטִיקוֹן עִכְ"ל, וְעַדָּר קִרְסִים הֵיָּה ג'כ אֶת הַפְּסִיקָתָא

(קנט) ראשיתם מאתים (שם שם ל"ג) אלו מאתים ראשי סנהדריות שהעמיד יששכר וכל אחיהם על פיהם (שם שם) מלמד שהיו מסבסין (קנט) הלכה על פיהם, (קס) א"ל אוהל מועד שאתם עושים פורח באויר אלא עשו לו עננות ונהא טוענים אותו בהם והיה משה מתיירא ואומר שמא אחת מן הענלות נשברת או אחת מן הפרות מתות ונמצא (קסא) קרבנם של נשיאים פסול, א"ל הקב"ה למשה (קסב) והיו לעבוד את עבודת אהל מועד (במדרב ו' ה') ניתן להם (קסג) הוויה שיהיו קיימין לעולם ועד היכן הן קיימות (קסד) ר' יודן בשם ר' שמואל בר פונאי בשם בר קפרא [אמר] (קסה) עד בגלגל שורים ובחו, (הושע י"ב ב) (קסו) והיכן הקריבם

הערות ותקונים.

הפסיקתא כמו שהיא לפנינו לקורסין וכחז ס"א לקולסין, ס"א לעצורים, ס"א לקורסין ע"כ. ויש לחזק צורך המלות "ס"א לעצורים" כי הלא זה הוא המאמר מר' יוסי צר קורסי. והנוסחא הנכונה כמו שהיא לפנינו לקירסין, כי המלה יונת *αἰσῶς* ופי' זמן מועד ומוכר לזיוה דבר. וכוונת המאמר לפי דעת ר' יוסי שהיו יודעים לעצור השנה, ולחצות תקופות ותנועות והילוך כוכבים ומזלות. וכן במדרש ר' יוסף (ד"ה י"ג ל"ג) על הכתוב ידעי ציה לעתים, תרגם זקילין בתקופתא דשמשא אנטרולוגין במזליא וכוכביא למידע מה כשרון למעמד בית ישראל. ולדעת ר' תנחומא, שהיו נבונים ויודעים להלך נגד רוח העת והזמן, או שהיו יודעים בתחמתם מקרב הזמנים מה יפול בהם, וידעו האותיות לאחור צטרם תנאינה. ובמדרש צמר פי' לדעת מה יעשה ישראל, צחה יוס יעשו מועדים. ועין צהרד"ק (ד"ה א' י"א ל"ג) שכתב ידעי ציה לעתים לדעת מה יעשה ישראל רצותיו פירשו שידעו לעצור שנים ולקבוע חדשים ח"י לדעת מה יעשה ישראל וזהו ידעי ציה לעתים, כלומר לזמני העולם שהיו יודעים לחצב בתקופות המזלות וכו' ולפי' רצותיו יצא צטו מה יעשה ישראל האין ישמרו המועדים וצאצא זמן יעשו אותם כע"ל. ועתה ארזק קורסי יקר, איך שגילה אחת קטנה חולך שולל תכונים גדולים, ותסלף דברי צבונים במדרש חזית המכר כתוב: לדעת מה יעשה ישראל שהיו יודעים לרפאות את הקירוס. ונאנה במדרש אסתר אך צסופו נוספו במדרש אסתר כדברים האלה "פי' קליפת העולה **מחמת מכה**". והנה מלכד אשר הדברים האלה זמורות זר הם, ומתחד המגיהים צבלין צאו הדברים אל הקורס פניהם, מלכד זה שנה הכותב אותם עד מאד ועיניו טמו מראות ולבו מהשכיל, כי הוא קרא המלה כאלו כתוב, קירוס" צמ"ס וראה צערוך (ערך קרס) שהציא מאמרי חז"ל קרס שעלה מחמת מכה, וכחז הערוך מחמת המכה עלה שם קליפה, וקליפה ידוע פסחת תרגם קליפה, ומה יצא לו הפירוט הזה לפרש שצ"ו יודעים לרפאות את הקירוס, קליפת העולה מחמת מכה, ומה נאמה טעות צבל זרע אברהם (צב' המקומות) שהאריך לפרש כוונת המאמר וכוונת המפרש קליפת שעלה מחמת מכה, ע"ש דברים של מה נבק וכחז שם שהגיע דבריו לפני נאונים וקלסהה אולם כלם יחד משאו נאפלה. (קנט) ראשיתם מאתים, נאנה במדרש חזית צפ' יפה את רעיתי, וכן נאנה התחלת המאמר במדרש צ"ר ס"פ ע"ב, ומוצא צילקוט נאח רמז תשי"ג, וצילקוט מלכים רמז קצ"ג צסס הפסיקתא. (קנט) הלכה על פיהם, צמדרש חזית שם ס"ס, כהלכה למשה מסיני, ובמדרש צ"ר שם והוא מציב להם הלכה כהלכה למשה מסיני. (קס) א"ל אוהל מועד, עיין במדרש חזית שם. א"ר סימון מי נתן להם הענה שצטו של יששכר, ועל זה סיים במדרש שם, אמר להם המשכן הזה שאתם עושים פורח באויר. (קסא) קרבנם של נשיאים פסול במדרש חזית ס"ס, ונמצאת עבודת המשכן בטלה. (קסב) והיו לעבוד נאנה גם במדרש צמר סוף פי"ג. (קסג) ניתן להם הויה, מן מלת והיו קדייק. עיין במדרש חזית שם. (קסד) ר' יודן צסס ר' שמואל צר סוניא צסס צר קפרא, צילקוט נאח שם ר' יודן צסס צר קפרא. ודג המעתיק מן צסס א' עד צסס ז', וצילקוט מלכים, ובמדרש ש"ס מזמור ק"א, ר' יודן צסס ר' שמואל צר נאמני ר' חנינא צסס צר קפרא. ובמדרש חזית שם ר' יודן ור' הונא צסס צר קפרא. ובמדרש צמר סוף פי"ר ר' יודא צסס רש"י ור' חוניא צסס צר קפרא. (קסה) עד צבגלל כו', וכן הוא צילקוט. ובמדרש חזית וצ"ט הנוסחא עד הגלגל שאמר צבגלל שורים צצו, ודרש שסס הקריבוס לע"י. (קסו) והיכן הקריבם. במדרש ש"ט חסרים המלות והיכן הקריבם, והנוסחא שם ר' אבא

הקריבם, ר' אבא בר כהנא אמר כנוב הקריבם (קסז) א"ר לוי טעמא ד"ר המא בר חנינא (קסח) ויוזבה שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' וגו' (מ"א ח' ס"ג) (קסט) חני בשם ר' מאיר עד עכשיו (קע) הן קיימות (קעא) לא הוהיטו (קעב) ולא הוקינו ולא הטריפו והרי דברים ק"ו ומה עם העגלות שנדבקו באהל מועד, ניהן להם הוויה שהן קיימות לעולם, ישראל שהן דבקין בהקב"ה על אחת כמה וכמה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום (דברים ר' ד'):

חסלת פסקא ויהי ביום כלל משה.

הערות ותקונים.

נר כהנא אמר עד כוז ה"י קיימות, והכל הולך למקום אחד כי הכוונה עד כוז היו קיימות וכנוב הקריבם. (קסז) א"ר לוי פה חסר וכנ"ל ר' אבהו אמר נגנעין הקריבין ר' חמא נר חנינא אמר נבית עולמים הקריבין, א"ר לוי טעמיה דר' חמא נר חנינא וכמו שהוא לכנס במדרש נמ"ר פ"ב, וזילקוט נשא רמז תשי"ג, ובמדרש ש"ט שם, ועיין במדרש חזית שם, יש לתקן שם עפ"י הפסיקתא ומדרש נמ"ר. (קסח) ויחנן שלמה את זבח השלמים, וכן הוא זילקוט שם ובמדרש נמ"ר סוף פ"ב חנן במדרש חזית, נוסחא דכתב ויחנן המלך שלמה את זבח הנקר (דס"ב ז' ה'), זנח נקר לא נאמר, אלא זנח הנקר, אי זה נקר הוי אומר את שתי העגלות ואת ארבעת הנקר (נמדנר ז' ז') וכתיב את ארבע העגלות ואת שמונת הנקר (שם שם ח') ר"ל דיליף הנקר הנקר לגזירה שיה, ובמדרש ש"ט שם א"ר לוי מ"י טעמא ויחנן [המלך] שלמה את זנח הנקר (דס"ב ז' ה') ונעשות מנזין שם מ"א ח' זנח נקר לא נאמר אלא זנח הנקר אותו הנקר שהביאו הכהנים, לטעון את המשכן. (קסט) חני בשם ר' מאיר, במדרש ש"ט איתא גירסא אחרת ע"ש. (קע) הן קיימות, במדרש נמ"ר העגלות והספרות הן קיימות. (קעא) לא הוהיטו, זילקוט תורה שם נאמר לא החמו ומפרש נדדו לא חוסמו, איני יודע כוונתו, ואולי כוונתו שני לא החמו, ונעשית נעשות חוסמו. וכן זילקוט מלכים ובמדרש חזית ובמדרש נמ"ר שם לא החמו. והנוסחא לפנינו הוהיטו, אולי הוא מלשון המשנה (נכדיות מ"א ע"א) זקן וחולי ומזוהם. (קעב) ולא הוקינו, עפ"י דברי מדרש אלו מתורן קושיה החס' זנחים (דף ל"ט ע"ב) ד"ה הא הוקינו שהקשו איך הקריב שלמה הפרים הן זקן פסול, ותירצו הוראת שעה היתה ע"ש ולפי האמור כאל דנדר נכון בפשיטות דהא הפרות לא הוקינו. והתמיהה הלא חכמי התוס' הביאו בעצמם מאמר המדרש מן נמ"ר פ"ב ע"ש. (קעג) ומה עם העגלות שנדבקו באהל מועד. במדרש חזית הנוסחא והרי דברים ק"ו ומה הפרות שנדבקו ע"י אדם במלאכת המשכן נתן להם הויה שהיו הן חיות וקיימות לעולמי עולמים, אולם זילקוט נשא רמז תשי"ג בשם הפסיקתא ובמדרש נמ"ר פ"ב הנוסחא כמו שלפנינו, וזילקוט ואתחנן רמז מתכ"ד בשם ילמדנו ומה אם העגלות שאין להן זכות ולא זכות אמות על שנדבקו חיו, ישראל שיש להם זכות אמות אמות עאכ"ו.

פ ס ק א ב.

פרשת שקלים.

(א) כי תשא את ראש בני ישראל, (שמות ל' י"ב). (ב) רבים אומרים לנפשי אין

הערות ותקונים.

(א) כי תשא, הוא הקריאה למפטיר פ' שקלים, שנת הראשון לארבע פרשיות, ויסדמו נהרי קודש, משנה מגלה (כ"ט ע"א) ר"ח אדר שחל להיות בשבת, קורין צ"י שקלים בשניה זכור, בשלישית פרה אדומה, ברביעית המדש הזה לכם, ואתרו שם נגמול מ"י פ' שקלים, שמואל אמר כי תשא, ועיין ט"ח סימן תרפ"ה. (ב) רבים אומרים לנפשי